

Regeringens proposition

2009/10:50

Avskaffande av preskription för vissa allvarliga brott Prop.
2009/10:50

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 5 november 2009

Beatrice Ask

Anders Borg
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att åtalspreskription, påföljdspreskription och absolut preskription för mord, dråp, grovt folkrättsbrott, folkmord samt terroristbrott som begås genom mord eller dråp avskaffas beträffande vuxna lagöverträdare. Även försök till mord, dråp, folkmord samt terroristbrott som begås genom mord eller dråp undantas beträffande vuxna lagöverträdare från preskription enligt förslaget.

Det föreslås att uppgifter i spårregistret som hänför sig till mord, dråp, grovt folkrättsbrott, folkmord samt terroristbrott, som begås genom mord eller dråp, ska gallras senast sjuttio år efter registreringen i stället för som idag, trettio år.

Vidare föreslås att preskriptionstiden för könsstympning som begås mot barn förlängs på så sätt att preskriptionstiden börjar löpa först den dag barnet fyller eller skulle ha fyllt 18 år. Ändringen föreslås också omfatta försök till sådant brott.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2010. Ändringarna såvitt gäller avskaffande av preskription för vissa allvarliga brott respektive förlängning av preskriptionstiden för könsstympning av barn föreslås gälla också för begångna brott som vid lagens ikraftträdande ännu inte har preskriberats.

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	3
2	Lagtext.....	4
2.1	Förslag till lag om ändring i brottsbalken	4
2.2	Förslag till lag om ändring i polisdatalagen (1998:622).....	6
3	Ärendet och dess beredning.....	7
4	Gällande rätt	8
4.1	Preskription	8
4.2	Aktuella straffbestämmelser.....	10
5	Utgångspunkter i huvudsak	13
6	Överväganden och förslag.....	16
6.1	Vissa allvarliga brott undantas från preskription	16
6.2	Följdändringar.....	24
6.3	Könsstympning av barn	27
7	Ikraftträdande m.m.	29
8	Ekonomiska konsekvenser.....	31
9	Författningskommentar.....	32
9.1	Förslaget till lag om ändring i brottsbalken.....	32
9.2	Förslaget till lag om ändring i polisdatalagen (1998:622).....	33
Bilaga 1	Sammanfattning av departementspromemorian Preskription vid allvarliga brott (Ds 2007:1).....	35
Bilaga 2	Promemorians lagförslag.....	41
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna (Ds 2007:1)	44
Bilaga 4	Sammanfattning av betänkandet Internationella brott och svensk jurisdiktion (SOU 2002:98).....	45
Bilaga 5	Betänkandets förslag till Lag om internationella brott	48
Bilaga 6	Förteckning över remissinstanserna (SOU 2002:98).....	55
Bilaga 7	Lagrådets yttrande	56
Utdrag ur	protokoll vid regeringssammanträde den 5 november 2009	58

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2009/10:50

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i polisdatalagen (1998:622).

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Häri genom föreskrivs i fråga om brottsbalken
dels att 35 kap. 4 § ska ha följande lydelse,
dels att det i balken ska införas en ny paragraf, 35 kap. 2 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

35 kap.

2 §¹

Bestämmelserna i detta kapitel om bortfallande av påföljd gäller inte för

1. mord eller dråp enligt 3 kap. 1 eller 2 §,

2. folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § andra stycket,

3. folkmord enligt 1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord,

4. terroristbrott enligt 3 § 1 eller 2 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, eller

5. försök till brott som avses i 1, 3 eller 4.

Har någon begått brott som avses i första stycket innan han eller hon fyllt tjuogoett år, gäller dock bestämmelserna om bortfallande av påföljd i detta kapitel.

4 §²

De i 1 § bestämda tiderna *skall* räknas från den dag brottet begicks. Förutsätts för ådömande av påföljd att viss verkan av handlingen inträtt, *skall* tiden räknas från den dag då sådan verkan inträdde.

Vid brott som avses i 6 kap. 4–6 §§ och 8 § tredje stycket eller

De i 1 § bestämda tiderna *ska* räknas från den dag brottet begicks. Om det förutsätts att en viss verkan av handlingen ska ha inträtt innan en påföljd får dömas ut, *ska* tiden räknas från den dag då sådan verkan inträdde.

Vid brott som avses i 6 kap. 4–6 §§ och 8 § tredje stycket eller

¹ Tidigare 2 § upphävd genom 1975:667.

² Senaste lydelse 2005:90.

försök till sådana brott *skall* de i 1 § bestämda tiderna räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt arton år. Detsamma *skall* gälla vid brott som avses i 6 kap. 1–3 och 12 §§ eller försök till sådana brott om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år.

Om vid bokföringsbrott, som ej är ringa, den bokföringsskyldige inom fem år från brottet har försatts i konkurs, fått eller erbjudit ackord eller inställt sina betalningar, skall tiden räknas från den dag då detta skedde. Om den bokföringsskyldige inom fem år från brottet blivit föremål för skatte- eller taxeringsrevision, *skall* tiden räknas från den dag då revisionen beslutades.

försök till sådana brott *ska* de i 1 § bestämda tiderna räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt arton år. Detsamma *ska* gälla vid brott som avses i 6 kap. 1–3 och 12 §§ *samt i 2 § lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor* eller försök till sådana brott om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år.

Vid bokföringsbrott som inte är ringa ska tiden räknas från den dag då den bokföringsskyldige har försatts i konkurs, fått eller erbjudit ackord eller inställt sina betalningar, om detta skett inom fem år från brottet. Om den bokföringsskyldige inom fem år från brottet blivit föremål för skatte- eller taxeringsrevision, *ska* tiden räknas från den dag då revisionen beslutades.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

2. Bestämmelserna i 35 kap. 2 § och 4 § andra stycket tillämpas även på brott som har begåtts före ikraftträdandet, om inte möjligheten att döma till påföljd har bortfallit dessförinnan enligt äldre bestämmelser.

Härigenom föreskrivs att 27 § polisdatalagen (1998:622) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Uppgifter i DNA-registret *skall* gallras senast när uppgifterna om den registrerade gallras ur belastningsregistret enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.

Uppgifter i utredningsregistret *skall* gallras senast när uppgifterna om den registrerade får föras in i DNA-registret eller när förundersökning eller åtal läggs ned, åtal ogillas, åtal bifalls men påföljden bestäms till enbart böter eller när den registrerade godkänt ett straffföreläggande som avser enbart böter.

Uppgifter i spårregister *skall* gallras senast trettio år efter registreringen.

Föreslagen lydelse

27 §³

Uppgifter i DNA-registret *ska* gallras senast när uppgifterna om den registrerade gallras ur belastningsregistret enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.

Uppgifter i utredningsregistret *ska* gallras senast när uppgifterna om den registrerade får föras in i DNA-registret eller när förundersökning eller åtal läggs ned, åtal ogillas, åtal bifalls men påföljden bestäms till enbart böter eller när den registrerade godkänt ett straffföreläggande som avser enbart böter.

Uppgifter i spårregistret *ska* gallras senast trettio år efter registreringen. *Sådana uppgifter ska dock gallras senast sjuttio år efter registreringen om uppgifterna hänför sig till utredningar om*

- 1. mord eller dråp enligt 3 kap. 1 eller 2 § brottsbalken,*
- 2. folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § andra stycket brottsbalken,*
- 3. folkmord enligt 1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord,*
- 4. terroristbrott enligt 3 § 1 eller 2 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, eller*
- 5. försök till brott som avses i 1, 3 eller 4.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

³ Senaste lydelse 2005:877.

Den 4 januari 2006 fick en utredare i uppdrag att biträda departementet med en översyn av reglerna om preskription för vissa allvarliga brott (Ju2006:B). I uppdraget ingick att överväga ändrade regler om preskription för vissa allvarliga brott, i första hand vissa internationella brott och brott som innefattar uppsåtligt dödande, att analysera hur sådana regler bör utformas, att analysera de följdfrågor som en ändring av preskriptionsbestämmelserna för vissa brott medför samt att lämna konkreta författningsförslag utifrån dessa överväganden och redovisa kostnadskonsekvenser och förslag till finansiering av lämnade förslag. Utredaren överlämnade i januari 2007 departementspromemorian Preskription vid allvarliga brott (Ds 2007:1), nedan benämnd promemorian. En sammanfattning av promemorian och dess lagförslag finns i *bilaga 1* respektive *bilaga 2*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju2007/1362/L5).

Frågan om avskaffande av preskription av internationella brott har även behandlats i andra sammanhang. Den 12 oktober 2000 gavs en särskild utredare i uppdrag att se över den svenska lagstiftningen om straffrättsligt ansvar för internationella brott och om svensk straffrättslig domsrätt (dir. 2000:76). Utredningen, som antog namnet Internationella straffrättsutredningen, presenterade i november 2002 sina förslag i betänkandet Internationella brott och svensk jurisdiktion (SOU 2002:98). Utredningen lämnade såvitt nu är i fråga förslag om att det, med bestämmelserna i Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (Romstadgan) som främsta förebild, ska införas en ny svensk lag om internationella brott och att brotten folkmord, ett nytt brott mot mänskligheten och allvarliga krigsförbrytelser i denna lag ska undantas från reglerna om preskription. En sammanfattning av betänkandet och dess lagförslag finns i *bilaga 4* respektive *bilaga 5*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 6*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju2002/7754/L5).

I detta lagstiftningsärende behandlar regeringen de förslag som lagts fram i promemorian samt det förslag i betänkandet som avser avskaffande av preskription för folkmord och folkrättsbrott. Betänkandets förslag i övriga delar är under beredning i Regeringskansliet.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 8 oktober 2009 att inhämta Lagrådets yttrande över ett lagförslag som överensstämmer med denna propositions lagförslag. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 8*.

Lagrådet har ansett att skälen för den föreslagna övergångsbestämmelsen är av sådan natur att det kunnat acceptera dem, trots de betänkligheter av principiell art som förslaget ger upphov till. I övrigt har Lagrådet lämnat förslagen utan erinran.

4.1 Preskription

De straffrättsliga preskriptionsbestämmelserna innebär att alla brott preskriberas. Bestämmelser om preskription återfanns i svensk rätt redan på 1200-talet. Sedan 1926 har preskriptionsreglerna haft en utformning som i allt väsentligt fortfarande gäller. Regler om preskription finns i huvudsak i 35 kap. brottsbalken och gäller även på specialstraffrättsens område. Om det finns en preskriptionsbestämmelse i en specialstraffrättslig författning har den emellertid företräde framför brottsbalkens bestämmelser. I bl.a. skattebrottslagen (1971:69) och aktiebolagslagen (2005:551) samt i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen finns särskilda bestämmelser om åtalspreskription.

Åtalspreskription

Det finns två huvudformer av preskription, s.k. åtalspreskription och s.k. påföljdspreskription. Av 35 kap. 1 § brottsbalken framgår att *åtalspreskription* innebär att påföljd inte får ådömas om den misstänkte inte har häktats eller fått del av åtal inom viss tid från brottet. Åtalet ska ogillas och inte avvisas om brottet är preskriberat. Åtalspreskription ska beaktas av rätten utan yrkande (*ex officio*) vid den tidpunkt då domstolen ska bestämma påföljden.

Preskriptionstiden är bestämd till olika antal år utifrån det straff som högst kan följa på brottet. Den är

två år om det strängaste straffet är fängelse i högst ett år,

fem år om det strängaste straffet är fängelse i högst två år,

tio år om det strängaste straffet är fängelse i högst åtta år,

femton år om det svåraste straffet är fängelse på viss tid över åtta år, och

tjugofem år om fängelse på livstid kan följa på brottet.

Regeln avspeglar en grundläggande princip om ett samband mellan brottets svårhet och preskriptionstidens längd. Undantag från denna princip gäller dock bl.a. för vissa sexualbrott mot barn och bokföringsbrott.

Normalt bestäms preskriptionstiden av maximum i straffskalan för respektive brott. Under vissa omständigheter kan dock straffmaximum vara högre eller lägre än det straffmaximum som är föreskrivet för ett enskilt brott (bl.a. 26 kap. 3 § respektive 29 kap. 7 § andra stycket brottsbalken). I dessa fall påverkas även preskriptionstidens längd. Såvitt gäller unga lagöverträdare innebär det att preskriptionstiden blir längst femton år för brott som någon begått innan han eller hon fyllt 21 år. I de fall där brottet är gradindelad betraktas varje grad av brottet som ett brott för sig med särskild straffskala. Om en särskild straffskala gäller när ett brott utmärks av en specifik omständighet, t.ex. att riket är i krig, ska denna beaktas bara om den omständigheten förelåg när brottet begicks.

Åtalspreskription förhindras, enligt 35 kap. 1 § brottsbalken, genom att den misstänkte häktas eller får del av åtal för brottet. Enbart ett beslut om häktning hindrar inte preskription utan det krävs att häktningsbeslutet verkställs. Delgivning av strafföreläggande hindrar inte heller preskrip-

tion. Om den häktade frigges utan att han eller hon fått del av åtalet eller om åtal avvisas eller avskrivs anses inte något preskriptionsavbrott ha skett, vilket framgår av 35 kap. 3 § brottsbalken.

Prop. 2009/10:50

Beräkning av preskriptionstid

Av 35 kap. 4 § första stycket brottsbalken framgår att preskriptionstiden löper från den dag då brottet begicks. Tiden räknas i hela år från denna dag till den dag som har samma datum. Bestämmelsen innebär att preskriptionstiden inte börjar löpa förrän brottet är fullbordat. Ett brott behöver emellertid inte vara avslutat för att det ska anses vara fullbordat. Vissa brott kan fortsätta att begås även efter det att det är fullbordat, s.k. perdurerande brott. I sådana fall räknas preskriptionstiden inte från brottets fullbordande utan från tiden när brottet avslutades. Vissa brott begås genom att gärningsmannen underlåter att göra något. Vid underlåtenhetsbrott anses brottet ofta begås så länge en viss situation varar. Om flera brott begås genom skilda gärningar, s.k. realkonkurrens, räknas preskriptionstid för vart och ett av brotten. Om däremot en gärning innefattar flera brott, s.k. idealkonkurrens, löper preskriptionstiden för samtliga brott så länge den löper för det allvarligaste eller det senast fullbordade brottet.

I paragrafens andra stycke finns en bestämmelse som innebär att utgångspunkten för preskriptionstiden vid vissa sexualbrott mot barn räknas från en senare tidpunkt än tiden för brottet, dvs. från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 18 år.

I paragrafens tredje stycke finns en bestämmelse som innebär att även utgångspunkten för preskriptionstiden vid bokföringsbrott som inte är ringa under vissa omständigheter ska räknas från en senare tidpunkt än tiden för brottet.

Absolut preskriptionstid

Bestämmelserna om åtalspreskription kompletteras i 35 kap. 6 § brottsbalken av bestämmelser om s.k. *absolut preskription*. De innebär att sedan en viss tid förflutit från brottet, får det aldrig dömas till påföljd för brottet även om preskriptionsavbrott har skett enligt 1 §.

Preskriptionstiden bestäms i princip efter det högsta straffmaximum som gäller för brottet. Den absoluta preskriptionstiden är fem år för de bötesbrott för vilka åtalspreskriptionen är två år. I de fall där det finns särskilda preskriptionsbestämmelser för bötesbrott i specialstraffrätten, samt för brott med straffmaximum om två års fängelse, är dock den absoluta preskriptionstiden femton år. I övriga fall är den trettio år. På samma sätt som vid åtalspreskription löper tiden från dagen för brottet. Bestämmelsen gäller även i högre rätt. Om någon dömts i lägre rätt inom preskriptionstiden och får sin sak prövad av högre rätt sedan preskriptionstiden löpt ut ska åtalet där ogillas.

Bestämmelser om *påföljdspreskription* vid dom på fängelse finns i 35 kap. 8 och 9 §§ brottsbalken. De innebär att ett fängelsestraff bortfaller om det inte börjar verkställas inom viss tid sedan domen vunnit laga kraft. Preskriptionstiden bestäms utifrån fängelsestraffets längd och är fem, tio, femton, tjugo och som längst trettio år. Om verkställighet av fängelsestraff avbryts räknas preskriptionstiden för återstoden av straffet från tiden för avbrottet. Preskriptionstidens längd bestäms då utifrån den tid som återstår av straffet. Bestämmelserna gäller inte i de fall när böter har förvandlats till fängelse.

I 35 kap. 7 och 10—11 §§ brottsbalken finns även bestämmelser om preskription av böter, vite, sluten ungdomsvård och ungdomstjänst. För villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård behövs inte några bestämmelser om påföljdspreskription eftersom dessa påföljder verkställs när domen vinner laga kraft.

4.2 Aktuella straffbestämmelser

Mord och dråp, m.m.

Enligt 3 kap. 1 § brottsbalken ska den som berövar annan livet dömas för mord. Om ett uppsåtligt dödande med hänsyn till de omständigheter som föranlett gärningen eller annars är att anse som mindre grovt, döms, enligt 3 kap. 2 § brottsbalken, för dråp.

Straffet för mord är fängelse i lägst tio och högst arton år, eller på livstid och straffet för dråp är fängelse i lägst sex och högst tio år. Preskriptionstiden är tjugofem år för mord och femton år för dråp.

Enligt 3 kap. 3 § brottsbalken döms en kvinna som dödar sitt barn vid födelsen eller eljest å tid då hon på grund av nedkomsten befinner sig i upprivet sinnestillstånd eller i svårt trångmål för barnadråp till fängelse i högst sex år. Preskriptionstiden för barnadråp är tio år.

Folkrättsbrott

Den som gör sig skyldig till en svår överträdelse av något sådant avtal med främmande makt eller någon sådan allmänt erkänd grundsats, som rör den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter, ska enligt 22 kap. 6 § brottsbalken dömas för folkrättsbrott. I bestämmelsen anges ett antal exempel på sådana svåra överträdelser som kan föranleda straffansvar. De är

1. att använda stridsmedel som är förbjudna enligt folkrätten,
2. att missbruka Förenta nationernas kännetecken, kännetecken som avses i lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m., parlamentära flaggor eller andra internationellt erkända kännetecken eller att med hjälp av förrädiskt förfarande av något annat slag döda eller skada en motståndare,
3. att anfalla civilpersoner eller den som är försatt ur stridbart skick,

4. att inleda ett urskillningslöst anfall med vetskap om att anfallet kommer att förorsaka synnerligen svåra förluster eller skador på civilpersoner eller civil egendom,
5. att inleda anfall mot anläggningar eller installationer som åtnjuter särskilt folkrättsligt skydd,
6. att tillfoga av folkrätten särskilt skyddade personer allvarligt lidande, att tvinga krigsfångar eller civilpersoner att tjänstgöra hos deras motparts väpnade styrkor eller att i strid mot folkrätten beröva civilpersoner friheten,
7. att, i andra fall än som anges i 1–6, godtyckligt och i stor omfattning förstöra eller tillägna sig egendom som åtnjuter ett särskilt folkrättsligt skydd.

Straffet för folkrättsbrott av normalgraden är enligt 22 kap. 6 § första stycket brottsbalken fängelse i högst fyra år. Är brottet grovt är straffet enligt andra stycket i nämnda bestämmelse fängelse i högst arton år, eller på livstid. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om det har förövats genom ett stort antal skilda handlingar eller om många människor dödas eller skadas eller omfattande egendomsförlust uppkommit på grund av brottet. Preskriptionstiden är tio år för folkrättsbrott av normalgraden och tjugofem år för grovt folkrättsbrott.

Folkmord

Enligt 1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord ska en gärning, på vilken kan följa fyra års fängelse eller mer, som begås mot en nationell, etnisk, rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp i syfte att förgöra gruppen helt eller delvis rubriceras som folkmord. Att någon dödas är inte nödvändigt utan brottet kan t.ex. begås genom grov misshandel, människorov eller våldtäkt.

Straffet för folkmord är fängelse på viss tid, lägst fyra år och högst arton år, eller på livstid. Eftersom livstids fängelse kan följa på folkmord är preskriptionstiden tjugofem år.

Brott mot lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor

Av 1 § lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor framgår att ingrepp i de kvinnliga yttre könsorganen i syfte att stympa dessa eller åstadkomma andra bestående förändringar av dem (könsstympning) inte får utföras, oavsett om samtycke har lämnats till ingreppet eller inte. Den som bryter mot bestämmelsen kan enligt 2 § första stycket samma lag dömas till fängelse i högst fyra år. Om brottet har medfört livsfara, allvarlig sjukdom eller i annat fall inneburit ett synnerligen hänsynslöst beteende ska det bedömas som grovt. Straffet för grovt brott är enligt bestämmelsens andra stycke fängelse lägst två år och högst tio år. För brott av normalgraden gäller en preskriptionstid om tio år och för grova brott femton år.

Enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, ska den som begår en gärning som anges i 3 § dömas för terroristbrott om gärningen allvarligt kan skada en stat eller en mellanstatlig organisation och avsikten med gärningen är att

1. injaga allvarlig fruktan hos en befolkning eller en befolkningsgrupp,
2. otillbörligen tvinga offentliga organ eller en mellanstatlig organisation att vidta eller att avstå från att vidta en åtgärd, eller
3. allvarligt destabilisera eller förstöra grundläggande politiska, konstitutionella, ekonomiska eller sociala strukturer i en stat eller i en mellanstatlig organisation.

I 3 § samma lag anges vilka gärningar som, under de i 2 § angivna förutsättningarna, ska anses som terroristbrott;

1. mord, 3 kap. 1 § brottsbalken,
2. dråp, 3 kap. 2 § brottsbalken,
3. grov misshandel, 3 kap. 6 § brottsbalken,
4. människorov, 4 kap. 1 § brottsbalken,
5. olaga frihetsberövande, 4 kap. 2 § brottsbalken,
6. grov skadegörelse, 12 kap. 3 § brottsbalken,
7. mordbrand och grov mordbrand, 13 kap. 1 och 2 §§ brottsbalken,
8. allmänfarlig ödeläggelse, 13 kap. 3 § brottsbalken,
9. sabotage och grovt sabotage, 13 kap. 4 och 5 §§ brottsbalken,
10. kapning och sjö- eller luftfartssabotage, 13 kap. 5 a § brottsbalken,
11. flygplatssabotage, 13 kap. 5 b § brottsbalken,
12. spridande av gift eller smitta, 13 kap. 7 § brottsbalken,
13. olovlig befattning med kemiska vapen, 22 kap. 6 a § brottsbalken,
14. uppsåtligt vapenbrott, 9 kap. 1 § vapenlagen (1996:67),
15. brott enligt 21 § tredje stycket lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor,
16. uppsåtligt brott enligt 25 och 26 §§ lagen (1992:1300) om krigsmateriel, som avser kärnladdningar, radiologiska, biologiska och kemiska stridsmedel, apparater och andra anordningar för spridning av radiologiska, biologiska eller kemiska stridsmedel samt speciella delar och substanser till sådant material,
17. brott enligt 18 och 20 §§ lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd, som avser sådana produkter eller sådant tekniskt bistånd som kan användas för att framställa kärnladdningar, biologiska eller kemiska vapen,
18. smuggling och grov smuggling, 3 och 5 §§ lagen (2000:1225) om straff för smuggling, om brottet avser sådana varor som omfattas av 14–17,
19. olaga hot, 4 kap. 5 § brottsbalken, som innefattar hot om att begå någon av de gärningar som avses i 1–18.

Uppräkningen är uttömmande och omfattar endast fullbordade brott.

Straffet för terroristbrott av normalgraden är enligt 2 § andra stycket lagen (2003:148) om straff för terroristbrott fängelse på viss tid, lägst fyra år och högst arton år, eller på livstid. Är brottet mindre grovt, är straffet enligt tredje stycket i samma bestämmelse fängelse, lägst två år och högst sex år. Terroristbrottet omfattar gärningar av vitt skilda slag, vars straffvärde varierar kraftigt och straffskalan har med hänsyn till det

utformats förhållandevis vidsträckt. Detta innebär att minimistrafvet är lägre än för en del av de enskilda brott som kan kvalificeras till terroristbrott, t.ex. mord. Därför föreskrivs i bestämmelsens fjärde stycke att om ett högre lägsta straff föreskrivits i brottsbalken så gäller det.

Eftersom livstids fängelse kan följa som straff på terroristbrott är preskriptionstiden tjugofem år. Om terroristbrottet är mindre grovt är preskriptionstiden tio år.

Osjälvständiga brottsformer

De osjälvständiga brottsformerna försök, förberedelse, stämpling och medverkan till brott samt underlåtenhet att avslöja eller hindra brott behandlas i 23 kap. brottsbalken. Bestämmelserna utvidgar det straffbara området utöver de gränser som följer av brottsbeskrivningarna i de särskilda straffstadgandena. Försök, förberedelse och stämpling är enligt 1 och 2 §§ straffbara då det särskilt anges. Bestämmelsen om medverkan – medhjälp och anstiftan – i 4 § gäller alla brottsbalksbrott samt de brott i specialstraffrätten för vilka fängelse är föreskrivet. I 6 § föreskrivs att underlåtenhet att avslöja eller hindra brott är straffbar i de fall där det särskilt anges. Beträffande mord, dråp, folkmord och terroristbrott finns särskilda stadganden som föreskriver att försök, förberedelse och stämpling till samt underlåtenhet att avslöja brotten är straffbart. Försök, förberedelse och stämpling till folkrättsbrott samt underlåtenhet att avslöja sådant brott är däremot inte straffbart.

Av 23 kap. 1 § andra stycket brottsbalken framgår att straff för försök får bestämmas till högst vad som gäller för fullbordat brott. Även för medhjälp och anstiftan kan dömas till samma straffmaximum som för fullbordat brott. Vad gäller förberedelse och stämpling däremot, framgår av 2 § tredje stycket samma kapitel att straffet ska bestämmas under den högsta gräns som gäller för fullbordat brott. Det innebär att för försök, medhjälp och anstiftan till t.ex. mord kan dömas till livstids fängelse varför preskriptionstiden för dessa brott kan uppgå till tjugofem år. Eftersom straff för förberedelse och stämpling alltid ska bestämmas under den högsta gränsen för fullbordat brott kan inte livstids fängelse följa på t.ex. förberedelse till mord och preskriptionstiden kan därför som längst uppgå till femton år (jfr 35 kap. 1 § brottsbalken).

5 Utgångspunkter i huvudsak

Motiven för bestämmelser om preskription har varierat under århundradena och har ofta haft samband med de rådande straffrättsliga ideologierna. De nu gällande reglerna om straffrättslig preskription motiveras främst av rättspolitiska, humanitära och praktiska skäl. Det är inte lika angeläget att gamla brott blir bestraffade som att så sker med brott som ännu är aktuella i människors medvetande och statens straffanspråk bör inte heller upprätthållas under obegränsad tid. Det har också ansetts rimligt att den som efter ett brott har varit laglydig under en längre tid ska kunna känna sig trygg och inte behöva riskera att den existens han eller

hon byggt upp åt sig går till spillo på grund av brottet. Ytterligare ett motiv bakom reglerna är att det kan vara förenat med svårigheter att utreda och föra bevisning om ett brott som begåtts för lång tid sedan. Vittnens minnesbilder kan blekna allteftersom tiden går och både vittnen och gärningsmän kan hinna avlida. Även kraven på rättssäkerhet och effektivitet talar alltså för att gamla brott preskriberas.

De rättspolitiska och humanitära skälen för preskription väger dock mindre tungt ju allvarligare brott det är fråga om. Det är också därför det föreskrivs olika preskriptionstider alltefter brottets svårhet, med tjugofem år som längsta tid för åtalpreskription. Som nämnts gäller också en absolut preskriptionstid om trettio år.

Regeringen anser att de grundläggande skälen för denna ordning fortfarande äger giltighet. Utgångspunkten bör alltså vara att brott ska preskriberas och att det endast är för vissa allvarliga brott som det kan finnas skäl att överväga förändringar. Principen om ett samband mellan brottens straffskala och preskriptionstidens längd bör som huvudregel alltså gälla.

Samtidigt har samhället utvecklats och därmed har bl.a. synen på viss typ av brottslighet förändrats under årens lopp. Det finns givetvis ett starkt allmänt intresse av att brott inte förblir ostraffade – i synnerhet gäller det för mycket allvarliga brott. Regeringen har funnit att det finns ett större behov än tidigare av att kunna markera en strängare syn på våldsbrott såsom mord (prop. 2008/09:118 s. 26). Även internationellt har en viktig utveckling skett såvitt avser de allvarligaste internationella brotten. I juli 1998 antogs Romstadgan. Av artikel 29 i stadgan följer att de s.k. huvudbrotten som domstolen får döma över – folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser – inte ska bli föremål för preskription. Internationella straffrättsutredningen lade, som tidigare nämnts, i sitt betänkande Internationella brott och svensk jurisdiktion fram ett förslag till en ny lag om internationella brott. Förslaget innebar bl.a. att brotten i den nya lagen i princip skulle undantas från preskription. Betänkandet har remissbehandlats och bereds inom Regeringskansliet. Frågan har också utretts särskilt i den promemoria som nu behandlas. Även om Romstadgan inte innehåller något krav för anslutande stater att införliva bestämmelsen om preskription i nationell lagstiftning finns det, mot bakgrund av dels utvecklingen inom folkrätten, som gått mot att preskription inte ska gälla för de allvarligaste internationella brotten, dels det faktum att ett flertal länder i Europa har undantagit vissa allvarliga brott från preskription, enligt regeringens mening anledning att överväga preskriptionsfrågorna i detta sammanhang utan att avvakta beredningen av övriga förslag i betänkandet.

I promemorian finns en sammanfattning av hur straffrättslig preskription har reglerats i ett antal europeiska länder, jfr kap. 5. Av denna redogörelse framgår att ett flertal länder i Europa, däribland Danmark, Finland och Island, har undantagit vissa allvarliga brott från preskription. Även Norge har sedan promemorian överlämnades infört en bestämmelse enligt vilken vissa allvarliga brott undantas från preskription. Sverige är således det enda land i Norden där samtliga brott preskriberas och torde även internationellt sett tillhöra i vart fall en minoritet i detta avseende.

Även de praktiska skäl som åberopas till stöd för preskriptionsregleringen har försvagats i vissa hänseenden. Möjligheterna att utreda

gamla brott har förbättrats genom användning av ny DNA-teknik. Det räcker med mycket små mängder av spår för att få fram en DNA-profil, som kan binda en person till ett biologiskt spår. Inte bara DNA-tekniken utan också annan kriminalteknik förbättras fortlöpande. Även polisens resurser och arbetsmetoder har betydelse för brottsutredningar. Nuförtiden sker t.ex. brottsplatsundersökningar på ett annat sätt än tidigare. Fler spår kan tillvaratas och hanteras bättre och säkrare. Samarbetet mellan polismyndigheter, såväl nationellt som internationellt, förbättras och utvecklas fortlöpande. Såväl DNA-tekniken som annan kriminalteknik kommer dessutom att fortsätta att utvecklas.

De senaste decennierna har också brottsofferperspektivet lyfts fram tydligare i olika straffrättsliga sammanhang. Det kan vara viktigt för brottsoffret att gärningsmannen ställs till svars för sitt handlande även om lång tid förflutit sedan brottet begicks. Att t.ex. ett mord klaras upp och att den skyldige döms kan också innebära att andra personer som varit misstänkta för brottet kan avföras från misstanke.

Sammantaget anser regeringen att det finns skäl att överväga förändringar i preskriptionsreglerna för vissa, mycket allvarliga brott.

En fråga är då vilka brott som bör omfattas av en reform. Att det rör sig om ytterst allvarliga brott som kan leda till särskilt stränga straff utgör inte ensamt ett tillräckligt skäl för att preskriptionstiden bör förlängas eller slopas. Att kriminaltekniken och polisens förbättrade arbetsmetoder medfört att möjligheten att klara upp vissa brott har ökat utgör inte heller ensamt ett berättigat skäl för att frångå de grundläggande principerna på området. För att den grundläggande systematiken ska frångås krävs det att det vid varje enskild brottstyp görs en analys av behovet av en särreglering.

Andra frågor som övervägts i promemorian rör bl.a. preskriptionstiden för brottet könsstympning av barn. I januari 1995 ändrades preskriptionstiden för vissa sexualbrott mot barn bl.a. så att den i stället skulle börja räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 15 år. I juli 2005 förlängdes preskriptionstiden ytterligare. Som skäl för att särreglera preskriptionstider vid sexualbrott mot barn anfördes bl.a. att dessa brott intar en särställning och att det vore stötande om preskriptionsreglerna hindrar lagföring av en person som bevisligen gjort sig skyldig till ett brott. Regeringen menade vidare att de rättspolitiska argument som uppstår vid preskriptionsinstitutet väger lätt mot intresset av att kränkningar av detta slag beivras (prop. 1994/95:2 s. 26). Såväl sexualbrott begångna mot barn som skattebrott är vidare speciella från utredningssynpunkt, eftersom sådana brott i många fall upptäcks förhållandevis lång tid efter det att brottet begicks. Detta kan innebära att vissa brott är preskriberade redan när de upptäcks. Samma problematik gäller ifråga om könsstympning av barn. Det finns därför skäl att överväga ändrade preskriptionsregler också för det brottet.

En annan grundläggande frågeställning att överväga i detta sammanhang är om ändringar i preskriptionsbestämmelser bör gälla retroaktivt. En given utgångspunkt är att sådana ändringar inte ska kunna tillämpas ifråga om brott som redan preskriberats.

I det följande behandlas bl.a. frågan om ändring av preskriptionsbestämmelserna för vissa allvarliga brott, avsnitt 6.1. Brottet könsstympning av barn behandlas i avsnitt 6.3 och i avsnitt 7 görs överväganden

6 Överväganden och förslag

6.1 Vissa allvarliga brott undantas från preskription

Regeringens förslag: Mord, dråp, grovt folkrättsbrott, folkmord samt terroristbrott som begås genom mord eller dråp undantas från åtalspreskription. Detsamma gäller försök till mord, dråp, folkmord samt terroristbrott som begås genom mord eller dråp. – De brott som undantas från åtalspreskription undantas även från påföljdspreskription och absolut preskription.

Regeringens bedömning: Brott som någon begått innan han eller hon fyllt 21 år bör även fortsättningsvis preskriberas.

Promemorians förslag och bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna har tillstyrkt förslagen respektive bedömningen eller lämnat dem utan erinran. En övervägande majoritet av remissinstanserna har inte haft någon erinran mot det principiella ställningstagandet att avskaffa snarare än att förlänga preskriptionstiden. *Brottsförebyggande rådet*, *Kriminologiska institutet vid Stockholms universitet*, *Teologiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* har avstyrkt promemorians förslag såvitt gäller andra brott än de internationella, främst mot bakgrund av att allmänpreventiva och humanitära skäl talar för att preskriptionen behålls. Även *Stockholms tingsrätt* har avstyrkt förslaget om att undanta mord, dråp och terroristbrott från preskription och anfört att frågan om avskaffande av preskription för brott vid sidan av Romstadgans brottskatalog bör utredas ytterligare, eftersom det kan vara mer naturligt att undanta preskription för alla brott som har livstids fängelse i straffskalan. *Lunds tingsrätt* har ställt sig tveksam till att undanta annat än de internationella brotten från preskription. Om så ändå sker har tingsrätten ansett att en lösning som knyter an till brotternas straffskalor vore att föredra. *Hovrätten för Västra Sverige* har anfört att det kan framstå som mer naturligt att alla brott som har livstid i straffskalan undantas från preskription. *Åklagarmyndigheten* har anfört att undantaget från preskription inte bör avse dråp. *Socialstyrelsen* har anfört att i vart fall även grov våldtäkt borde undantas från preskription. *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks)* har ansett att våldtäkt, grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning och könsstympning av barn bör omfattas av preskriptionsundantaget samt att om grov kvinnofridskränkning inte undantas från preskription bör preskriptionstiden räknas från den senaste brottsliga gärningen. *Brottsoffermyndigheten* har föreslagit att preskriptionstiderna för våldtäkt, rån och andra grövre våldsbrott ska utsträckas till förslagsvis tjugofem år. *Sveriges Kvinnojourers Riksförbund (SKR)* har anfört att en översyn bör göras av frågan om preskription av våldtäkt, grov fridskränkning och grov kvinno-

fridskränkning samt att preskriptionstidens längd för könsstympning av barn bör utredas ytterligare. – *Kriminalvården* och *Hovrätten för Västra Sverige* har ställt sig tveksam till respektive avstyrkt förslaget om att försöksbrott ska undantas från preskription. Bland andra *Lunds tingsrätt* samt *Stockholms tingsrätt*, *Brottsförebyggande rådet*, *Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet*, *Teologiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* har ställt sig tveksam till respektive avstyrkt att preskription avskaffas för andra brott än de internationella och har samma inställning beträffande försök till dessa brott. Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet har därutöver anfört att även om man skulle välja att slopa preskriptionstiderna för mord och dråp o.s.v., framstår det som väl långtgående att inkludera också försöksbrott. *Åklagarmyndigheten* har avstyrkt att försök till dråp omfattas av preskriptionsundantaget. – *Brottsoffermyndigheten* har anfört att det ur ett brottsofferperspektiv är angeläget att även mord och dråp som förövas av en person under 21 år omfattas av förslaget om avskaffande av preskription.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Avskaffande av preskription för vissa allvarliga brott

I den mån preskriptionstider ska förändras beträffande vissa allvarliga brott anser regeringen, i likhet med vad som föreslagits i promemorian, att preskription ska avskaffas för dessa, snarare än att den nu gällande längsta preskriptionstiden ska förlängas. Remissinstanserna har heller inte i princip haft något att invända mot förslaget i den delen. Att avskaffa preskription bör dock endast komma i fråga för vissa allvarliga brott.

Brott med livstids fängelse i straffskalan

Lagstiftaren har gjort en bedömning av brottets svårhet genom utformningen av straffskalan. Preskriptionstiden relateras enligt gällande regler till det straffmaximum som är föreskrivet för brottet. Ett alternativ vid bedömningen av för vilka brott preskription bör avskaffas skulle således kunna vara att utgå från brottens straffmaximum. Livstids fängelse är det strängaste straffet i svensk rätt och det är förbehållet de allvarligaste brotten. Med denna utgångspunkt skulle en lösning kunna vara att brott som kan straffas med livstids fängelse inte ska preskriberas. Det är också denna lösning som har valts i många av de länder som inte tillämpar preskription för alla brott, t.ex. i Danmark och Finland, och som förordats av bl.a. *Hovrätten för Västra Sverige* och *Stockholms tingsrätt*. Livstids fängelse kan i Sverige dömas ut för runt trettio brott, varav ett tiotal i krigstid. En modell där brott med livstids fängelse i straffskalan undantas från preskription har vissa fördelar vad gäller den lagtekniska utformningen, bl.a. på så sätt att den skulle vara enkel och överskådlig. Systematiken i 35 kap. brottsbalken kan behållas och det behövs inte några omfattande följdändringar.

Regeringen har dock, i likhet med promemorian, funnit att det finns skäl som talar emot att låta längsta föreskrivna straffmaximum ensamt

avgöra vilka brott som bör undantas från preskription. Som nämnts är det ett tredtiotal brott som har livstids fängelse i straffskalan. Flera av dessa brott har ett förhållandevis lågt straffminimum, två års fängelse, t.ex. grovt sabotage och kapning, grovt brott, och det skulle enligt regeringens mening föra för långt att låta dessa brott omfattas. Det är inte heller lämpligt att låta en reform avse brott som förutsätter att riket är i krig eller krigsfara. Dessa straffbestämmelser tillämpas bara under vissa särpräglade förhållanden. Enligt regeringens mening bör det inte föreslås mer långtgående förändringar än det finns behov av. Regeringen anser därför inte att samtliga brott med livstids fängelse i straffskalan bör undantas från preskription.

Ett annat alternativ vid bedömningen av för vilka brott preskription bör avskaffas skulle kunna vara att utgå från de brott som har det högsta minimistraffet, tio års fängelse. De brott som då skulle undantas från preskription är, utöver de internationella brotten som behandlas särskilt nedan, mord, uppror, högförräderi samt terroristbrott där gärningen innefattar mord. Det skulle innebära att betydligt färre brott skulle undantas från preskription men man skulle ändå knyta an till brottens straffskalor.

Som anförts i promemorian kan invändningar emellertid riktas även mot denna lösning. Mord, uppror, högförräderi samt terroristbrott som innefattar mord kan visserligen anses som några av de allvarligaste brotten i svensk rätt. Bland dessa brott särskiljer sig emellertid mord och terroristbrott som begås genom mord eftersom dessa – till skillnad från de andra – innefattar ett uppsåtligt dödande. Det är även svårt att förutse behov av förändringar för samtliga dessa brott. Brotten uppror och högförräderi har i princip inte förekommit i modern tid och är bl.a. nationellt begränsade i förhållande till skyddsobjektet; det svenska statskicket och det svenska riket. Regeringen anser därför inte heller att preskription ska slopas för samtliga de brott som har ett straffminimum om tio års fängelse.

Brott som innefattar uppsåtligt dödande

Ytterligare ett alternativ för avgränsning av vilka brott som bör undantas från preskription är, som föreslagits i promemorian, att använda ett kriterium som innebär att brottet ska innefatta uppsåtligt dödligt våld. Förutom mord finns det ett antal brott som innefattar eller kan innefatta uppsåtligt dödande; dråp, barnadråp, folkmord, folkrättsbrott och terroristbrott. Terroristbrott och folkmord är kvalificerade former av vissa brott som regleras i brottsbalken men de behöver inte innefatta uppsåtligt dödande.

Av de brott som innefattar eller kan innefatta uppsåtligt dödande är vissa visserligen att anse som mer allvarliga än andra. Av straffskalorna för de brott som innefattar uppsåtligt dödande följer att mord, folkmord och terroristbrott, som inte är mindre grovt, är svårare än t.ex. dråp. Enligt regeringens mening är emellertid det avgörande kriteriet gärningsmannens uppsåt att döda. Regeringen anser att utgångspunkten vid bedömningen av för vilka brott preskription bör avskaffas ska vara att ett brott innefattar uppsåtligt dödande.

Mord är ett av de allra allvarligaste brotten i svensk rätt. Ett människoliv släcks ut och följderna av brottet kan aldrig återställas. Straffet för mord är det svåraste som kan föreskrivas för något brott, nämligen fängelse i lägst tio och högst arton år, eller på livstid. De rättspolitiska och humanitära skäl som åberopas till stöd för preskriptionsregleringen väger mindre tungt när det gäller denna typ av allvarliga brott. En annan anledning till att preskriptionsbestämmelserna nu ses över är, som nämnts, att bl.a. användningen av DNA-teknik har utvecklats och att det finns större möjligheter att klara upp äldre brott. Denna omständighet i kombination med att polisens arbetsmetoder och annan teknik har utvecklats talar för att polisens möjligheter att utreda gamla mord, även sådana som är äldre än tjugofem år, har förbättrats. De fall som kan komma att utredas har stor betydelse såväl för allmänheten som för enskilda. Såväl anhöriga till den som berövats livet som tidigare misstänkta har som nämnts ett intresse av att lagföring sker. Mord föreslås därför undantas från preskription.

Det mindre grova brottet, *dråp*, har en lägre straffskala och en kortare preskriptionstid än det svårare brottet mord. Regeringens utgångspunkt är som nämnts att principen om att brott med samma straffmaximum ska ha samma preskriptionstid endast i undantagsfall ska frångås. Flera remissinstanser har också invänt mot promemorians förslag i denna del. Mord och dråp har emellertid samma skyddsintresse och utgör olika grader av samma brott. Gärningen – att uppsåtligt beröva annan livet – är densamma. Såväl det allmänna som det enskilda intresset av att beivra uppsåtligt dödande torde vara lika starkt beträffande dråp som för mord. Regeringen föreslår således att även dråp bör undantas från preskription.

Även brottet barnadråp innefattar uppsåtligt dödande. Som tidigare redogjorts för är det dock i detta fall fråga om mycket speciella omständigheter som gör att barnadråp har en mildare straffskala än både mord och dråp. I likhet med den bedömning som gjordes i promemorian anser regeringen därför att det inte finns skäl att förändra bestämmelserna om preskription för barnadråp.

Terroristbrott är ett brott som i vissa fall kan innefatta uppsåtligt dödande. Mord och dråp kan, om vissa förutsättningar är uppfyllda, bedömas som terroristbrott. De skäl som anförts för att mord och dråp inte bör preskriberas gäller även för terroristbrott i de fall gärningen begås genom sådana brott. Terroristbrott som begås genom mord eller dråp föreslås därför inte heller preskriberas.

Vissa allvarliga brott enligt Romstadgan

Sverige har ratificerat Romstadgan. Den innehåller visserligen inte, som nämns ovan, något krav på att på ett nationellt plan införliva stadgans s.k. huvudbrott. Det finns emellertid ett starkt intresse av att svensk lagstiftning medger lagföring för allvarliga internationella brott på motsvarande sätt och i samma utsträckning som gäller enligt den internationella ordning som Sverige har verkat för (jfr dir. 2000:76). Vid lagföring inför Internationella brottmålsdomstolen ska, enligt artikel 29 i Romstadgan, inga regler om preskription gälla. Regeringens utgångspunkt är därför att preskription för de brott i svensk rätt som motsvarar folkmord och krigs-

förbrytelser bör avskaffas. Samtliga remissinstanser som yttrat sig i denna fråga har antingen tillstyrkt eller inte haft någon erinran mot förslaget. Brotten mot mänskligheten behandlas närmare nedan.

Folkmord föreslås således undantas från preskription. Det gäller som princip även folkrättsbrott, som till stor del motsvarar Romstadgans brott krigsförbrytelser. Bland krigsförbrytelsebrotten finns emellertid gärningar av olika karaktär. Detsamma gäller folkrättsbrottet, som gradindelats i ett normalgradsbrott och ett grovt brott med två olika straffskalor. I artikel 8 i Romstadgan anges att den generella jurisdiktion som Internationella brottmålsdomstolen har över krigsförbrytelser särskilt avser sådana förbrytelser som begås som en del av en plan eller en politik eller utgör en del av förövandets av sådana brott i stor skala. Sådana gärningar skulle troligen rubriceras som grova folkrättsbrott enligt svensk lagstiftning. Internationella straffrättsutredningen har föreslagit att straffskalan för krigsförbrytelsebrottet ska gradindelas i nära överensstämmelse med vad som gäller för folkrättsbrott och att endast krigsförbrytelse, grovt brott, ska undantas från preskription. Att enbart slopa preskription för grovt folkrättsbrott stämmer även väl överens med regeringens allmänna utgångspunkt, att det endast är för vissa allvarliga brott som ett avskaffande av preskription bör övervägas. Regeringen föreslår därför inte några förändringar rörande folkrättsbrott av normalgraden. Detta innebär att folkmord och grovt folkrättsbrott föreslås undantas från preskription.

Det finns i svensk rätt inte några särskilda bestämmelser om brott mot mänskligheten. Däremot torde de flesta gärningar som omfattas av Romstadgans definition av brottet utgöra allvarliga brott enligt brottsbalkens straffbestämmelser eller annan svensk straffrättslig lagstiftning. Internationella straffrättsutredningen har lämnat förslag till en ny straffbestämmelse om brott mot mänskligheten. Detta förslag bereds inom Regeringskansliet och det arbetet bör inte föregripas i detta lagstiftningsärende. Någon ändring i preskriptionshänseende bör därför inte göras. Några av gärningarna som träffas av definitionen av brott mot mänskligheten omfattas dock av förslagen om avskaffande av preskription för vissa andra allvarliga brott ovan.

Sammanfattningsvis föreslås att åtalspreskription avskaffas för mord, dråp, grovt folkrättsbrott, folkmord samt terroristbrott som begås genom mord eller dråp.

Försök, förberedelse och stämpling till brott, m.m.

En ytterligare fråga är om de osjälvständiga brottsformerna av mord, dråp, folkmord och terroristbrott också bör undantas från preskription eller inte.

Regeringen föreslår som framgått att vissa av de allvarligaste brotten ska undantas från preskription och anser att denna bedömning bör göras restriktivt. Med en sådan utgångspunkt kan det förefalla konsekvent att de osjälvständiga brottsformerna även fortsättningsvis ska preskriberas. När det gäller *försöksbrott* finns det emellertid gärningar som kan framstå som i princip lika allvarliga som ett fullbordat brott (SOU 1953:14, Förslag till brottsbalk, s. 360). Det kan t.ex. vara fråga om ett långt framskridet försök till mord som innebär att målsäganden får livsvariga inva-

lidiserande skador, eller ett försök till mord där det endast är rena tillfälligheter, utanför gärningsmannens kontroll, som gör att målsäganden inte avlider. Försöksbrotten har därför samma straffmaximum och preskriptionstid som de fullbordade brotten. Enligt regeringen bör denna koppling till brottets svårhet inte frångås. Försöksbrotten ska därför följa de fullbordade brotten såvitt gäller preskriptionstid. Till det kommer att försök till folkmord är straffbelagt enligt Romstadgan och där undantaget från preskription. Internationella straffrättsutredningen särskiljde i sitt förslag inte heller de osjälvständiga brottsformerna i preskriptionshänseende. Regeringen föreslår således, i likhet med promemorian, att även försök till mord, dråp, folkmord och terroristbrott som innefattar uppsåtligt dödande undantas från preskription. Försök till folkrättsbrott är inte straffbart enligt svensk rätt och något avskaffande av preskription blir således inte aktuellt i detta fall.

Förberedelse och stämpling ligger tidigare än försöksstadiet och i konsekvens härmed får inte straffet sättas lika högt som för fullbordat brott. Som anförts ovan bör frågan om preskriptionstiderna ska slopas eller inte bedömas restriktivt. Mot bakgrund härav saknas, enligt regeringens mening, skäl att föreslå ändrade bestämmelser beträffande förberedelse och stämpling. I likhet med vad som anförts i promemorian finns inte heller anledning att föreslå några ändringar i fråga om underlåtenhet att avslöja brott.

Bestämmelsen om *anstiftan och medhjälp* i 23 kap. 4 § brottsbalken är generellt tillämplig på brottsbalksbrott och specialstraffrättsliga brott som har fängelse i straffskalan. Det medför att medverkan till sådana brott, fullbordade eller straffbelagda försök, som föreslås undantas från preskription inte heller kommer att preskriberas.

Unga lagöverträdare

Enligt gällande rätt har en persons ungdom betydelse vid bl.a. val av påföljd, straffmätning och för preskriptionstidens längd. Straffmyndighetsåldern är 15 år. För brott som någon har begått innan han eller hon fyllt 21 år får inte dömas till svårare straff än fängelse i tio år eller i särskilda fall fjorton år. Den längsta preskriptionstiden är därmed i dessa fall femton år. Enligt regeringen bör den straffrättsliga särbehandlingen av unga lagöverträdare komma till uttryck även vid preskriptionsreglernas utformning.

Regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av påföljdssystemet för vuxna och unga lagöverträdare (dir. 2009:60). Utredaren ska bl.a. ta ställning till om den som har fyllt 18 år ska behandlas som en vuxen lagöverträdare. Uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2012. Mot denna bakgrund har regeringen inte funnit skäl att i detta lagstiftningsärende överväga någon annan åldersgräns än 21 år. Brott som någon begått innan han eller hon fyllt 21 år bör således även fortsättningsvis preskriberas. Detta förhållande bör tydliggöras i lagstiftningen.

Tiden för påföljdspreskription är trettio år när livstids fängelse dömts ut. Om fängelse på viss tid över fyra år dömts ut är påföljdspreskriptionen femton år och om fängelse på viss tid över åtta år dömts ut, tjugo år. Det vore, enligt regeringens mening, otillfredsställande om den som begått ett allvarligt brott som undantagits från åtalspreskription skulle kunna undgå påföljd genom att under viss tid hålla sig undan verkställighet. De brott som enligt regeringens förslag undantas från preskription är i och för sig av den art att gärningsmannen torde vara frihetsberövad vid tiden för domslutet. Det kan emellertid inte uteslutas att det kan finnas situationer då den dömde är på fri fot då domen vinner laga kraft. Av 35 kap. 9 § brottsbalken följer vidare att om verkställighet av ett fängelsestraff avbryts blir bestämmelsen om påföljdspreskription i 35 kap. 8 § tillämplig beträffande den tid som återstår av straffet. När ett brott är så allvarligt att det bör undantas från åtalspreskription bör det, som föreslagits i promemorian, också undantas från påföljdspreskription. Regeringen föreslår alltså att de brott som undantas från åtalspreskription även undantas från påföljdspreskription.

Den absoluta preskriptionstiden för de brott för vilka åtalspreskription föreslås slopas är trettio år. Regeringen anser i likhet med promemorian att samma skäl gör sig gällande beträffande absolut preskription som beträffande påföljdspreskription. De brott som undantas från åtalspreskription föreslås således undantas även från absolut preskription.

Preskriptionsbestämmelserna i 35 kap. 1 § brottsbalken bör i övrigt inte förändras

Som regeringen uttalat i det föregående äger skälen för preskription alltså giltighet och en utgångspunkt ska fortsatt vara att brottets svårhet i allmänhet ska styra preskriptionstiden. Såvitt gäller vissa internationella brott och allvarliga brott som innefattar uppsåtligt dödande har regeringen dock funnit att det finns skäl att frångå principen om ett samband mellan brottens straffvärde och preskriptionstidens längd. Sådana undantag bör emellertid präglas av restriktivitet. Principen bör därför enligt regeringens mening behållas så långt det är möjligt, liksom den nuvarande regleringen i 35 kap. 1 § första stycket brottsbalken med fem olika preskriptionsfrister. Det finns annars en risk att det sedan lång tid tillbaka gällande och i normalfallet väl fungerande systemet luckras upp allt för mycket.

Att det rör brott som anses särskilt integritetskränkande eller har ett högt straffvärde utgör, som ovan anförts, inte i sig så tunga skäl att preskriptionstiden bör slopas. Inte heller den omständigheten att kriminaltekniken medfört att möjligheten att klara upp vissa brott har ökat är ensamt ett berättigat skäl för att frångå nämnda grundläggande princip. I likhet med promemorian anser regeringen därför att det inte finns tillräckliga skäl för att avskaffa eller förlänga preskriptionstiderna för våldtäkt, grova våldsbrott, könsstympning av barn eller grova fridskränkingsbrott. Det finns inte heller skäl att i övrigt förändra reglerna om preskriptionstider i 35 kap. 1 § brottsbalken.

I sammanhanget bör påpekas att om t.ex. en våldtäkt begås mot ett barn börjar preskriptionstiden att löpa först då denne fyllt 18 år (35 kap. 4 § andra stycket brottsbalken), vilket i många fall medför att preskriptionstiden i praktiken är betydligt längre än tio respektive femton år. I vissa fall, om brottet begås mot ett litet barn, kan den till och med vara längre än tjugofem år.

Absolut åtalsplikt

Av 20 kap. 6 § rättegångsbalken följer att åklagaren, om inte annat är föreskrivet, är skyldig att väcka åtal för brott som hör under allmänt åtal. Bestämmelsen ger uttryck åt principen om obligatoriskt åtal, eller absolut åtalsplikt. Åtal kan dock underlåtas med stöd av bl.a. reglerna om åtalsunderlåtelse i 20 kap. 7 § rättegångsbalken eller enligt föreskrift i annan författning.

I 20 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken anges fyra olika grunder för åtalsunderlåtelse. Som en gemensam förutsättning för åtalsunderlåtelse i dessa fall gäller att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts. Enligt 20 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken får åtal underlåtas i andra fall än som nämns i första stycket, om det av särskilda skäl är uppenbart att det inte krävs någon påföljd för att avhålla den misstänkte från vidare brottslighet. Bestämmelsen kan tillämpas även vid allvarlig brottslighet. Åtalsunderlåtelse enligt detta stycke får tillämpas endast i extraordinära fall. En omständighet som skulle kunna beaktas är t.ex. att det har förflutit lång tid sedan brottet begicks. Fråga är – i anledning av de förändrade bestämmelser om preskription som föreslås – om den möjlighet som finns bör utvidgas med hänsyn till att åtal kan komma att väckas beträffande gärningar som begåtts för länge sedan.

Det kan i vissa situationer föreligga omständigheter, särskilt beträffande gärningar som begåtts för länge sedan, som gör att det får anses orimligt eller otillfredsställande att döma en person enligt föreskrivna straffskalor. Bestämmelsen i 20 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken kan användas i de fall där det är uppenbart att det föreligger särskilda skäl mot att väcka åtal. Därutöver har domstolen möjlighet att under vissa omständigheter meddela påföljdseftergift.

Domstolen har vidare möjlighet att beakta särskilda omständigheter enligt övriga bestämmelser om straffmätning, se särskilt 29 kap. 5 § första stycket 7 p brottsbalken. Straffskalan för mord har även genom ändringar som trätt i kraft den 1 juli 2009 getts en utformning som ger större utrymme att variera straffets längd.

Internationella straffrättsutredningen föreslog inte att någon särskild åtalsprövningsregel borde införas. Ingen remissinstans har heller invänt mot promemorians bedömning i denna fråga. Sammanfattningsvis anser regeringen att det inte finns skäl att ändra bestämmelserna om åtalsplikt och åtalsunderlåtelse i 20 kap. 6 och 7 §§ rättegångsbalken även om preskriptionen för vissa allvarliga brott avskaffas.

6.2 Följdändringar

Regeringens förslag: Sådana uppgifter i spårregistret med resultat av DNA-analyser som hänför sig till utredning om mord, dråp, grovt folkrättsbrott, folkmord samt terroristbrott som begås genom mord eller dråp ska gallras senast sjuttio år efter registreringen.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Rikspolisstyrelsen* har tillstyrkt promemorians förslag om att ändra gallringstiden för uppgifter i spårregistret till sjuttio år. Rikspolisstyrelsen har därutöver anfört att det även kan finnas behov av ändrade gallringsregler i andra polisiära system till följd av det föreslagna undantaget från preskription avseende vissa brott och att denna fråga bör beaktas i det arbete som pågår med en översyn av polisdatalagen. *Statens kriminaltekniska laboratorium* har tillstyrkt förslaget om att utöka gallringstiden i spårregistret för uppgifter som hänför sig till vissa brott till sjuttio år samt framfört synpunkter på att den trettioåriga fristen borde kortas för viss brottslighet. *Datainspektionen* har påpekat att någon analys av konsekvensen för den personliga integriteten inte gjorts beträffande polisens register och att dessa frågor bör uppmärksammas i samband med den pågående översynen av polisdatalagen. – Rikspolisstyrelsen har vidare anfört i huvudsak följande. Det finns ett påtagligt behov av att utsträcka sekretesstiden i 5 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100) till sjuttio år när det gäller förundersökningar avseende brott för vilka preskriptionstid inte gäller. Om allmänna handlingar i en pågående förundersökning annars blir offentliga efter fyrtio år enligt den nu gällande sekretesstiden kan det innebära att utredningar av t.ex. gamla mordfall försvåras. – Slutligen har Rikspolisstyrelsen påpekat att det finns anledning att närmare se över bestämmelserna som reglerar när ett bevisbeslag ska hävas.

Skälen för regeringens förslag

Polisens register

Rikspolisstyrelsen för, i syfte att underlätta utredning av brott, s.k. DNA-register, utredningsregister och spårregister. I DNA-registret registreras uppgifter om resultatet av DNA-analyser beträffande personer som genom lagakraftvunnen dom har dömts till annan påföljd än böter eller har godkänt ett strafföreläggande som avser villkorlig dom. I utredningsregistret finns möjlighet att registrera vissa uppgifter beträffande personer som är skäligen misstänkta för ett brott på vilket fängelse kan följa. Uppgifter om DNA-analyser som har gjorts under utredning av brott och som inte kan hänföras till en identifierbar person kan registreras i spårregistret. Bestämmelser om registren finns i polisdatalagen (1998:622). Det finns skilda bestämmelser om när uppgifter i olika register ska gallras. Det pågår för närvarande en översyn av polisdatalagen i Justitiedepartementet. Mot denna bakgrund finns det enligt regeringens mening

inte skäl att i detta lagstiftningsärende överväga ändrade bestämmelser för andra register än spårregistret.

Uppgifterna i spårregistret får jämföras med analysresultat i DNA-registret och analysresultat som kan hänföras till en person som är skälig misstänkt för brott. Uppgifter i spårregistret ska gallras senast trettio år efter registreringen. Den trettioåriga fristen föreslogs av Registerutredningen (SOU 1996:35) som valde den med hänsyn till bestämmelsen om absolut preskription i 35 kap. 6 § brottsbalken.

Regeringen har i enlighet med redogörelsen i avsnitt 6.1 föreslagit att mord, dråp, grovt folkrättsbrott, folkmord samt terroristbrott som begås genom mord eller dråp ska undantas från preskription. Det innefattar även påföljdspreskription och absolut preskription. För att utredningar ska kunna bedrivas så effektivt som möjligt krävs att spår som analyserats under utredning av brott sparas i princip så länge som det kan antas att någon kan ställas till ansvar för en gärning. Ytterst avgörs det av hur länge förövaren är i livet. Enligt regeringens mening bör en frist om sjuttio år vara tillräcklig. Eftersom spårregister inte rör uppgifter om identifierbara personer bör inga hinder från integritetssynpunkt föreligga. Fristen bör inte utsträckas generellt utan bör begränsas till de brott som undantas från preskription. Den förlängda tidsgränsen kommer då att gälla för ett begränsat antal brott. Det inträffar cirka 100 fall av dödligt våld i Sverige varje år och 80 procent av dem klaras upp. Uppskattningsvis kommer det alltså att röra sig om ett tjugotal fall per år, utöver de uppgifter som redan idag finns i spårregistret och som hänförs till denna typ av brott, där uppgifter ska sparas i enlighet med den längre tidsgränsen. Det torde vara hanterbart för Rikspolisstyrelsen. Regeringen föreslår således att uppgifter från utredningar som rör brott som inte preskriberas ska gallras ur spårregistret senast efter sjuttio år.

Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL) har i anslutning till promemorian framfört synpunkter på att den trettioåriga fristen borde kortas för viss brottslighet. Enligt regeringens bedömning bör frågan om andra ändringar av gallringsfristen i spårregistret än den nu föreslagna är påkallade inte tas upp i detta lagstiftningsärende.

Sekretess i brottmål

Var och en, dvs. såväl svenska som utländska medborgare, har rätt att ta del av allmänna handlingar, 2 kap. 1 § och 14 kap. 5 § andra stycket tryckfrihetsförordningen (TF). Rätten att ta del av allmänna handlingar får i vissa fall begränsas, t.ex. om det behövs med hänsyn till intresset att förebygga eller beivra brott. Av 2 kap. 3 § TF följer att en handling är allmän om den förvaras hos en myndighet och är att anse som inkommen till myndigheten eller upprättad där. En handling anses upprättad först när den föreligger i sitt definitiva skick. Dessförinnan utgör den myndighetens arbetsmaterial.

Enligt 18 kap. 1 § första stycket och andra stycket 2 offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) gäller sekretess för uppgifter som hänförs till förundersökning i brottmål, angelägenheter som avser tvångsmedel i sådant mål eller i annan verksamhet för att förebygga brott, eller i åklagarmyndighets m.fl. myndigheters verksamhet i övrigt som syftar till att

förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott. Sekretess gäller endast om det kan antas att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller den framtida verksamheten skadas om uppgifterna röjs. Med detta avses åtgärder och verksamhet för att på olika stadier bekämpa brottsligheten. För uppgifter i en allmän handling gäller sekretessen i högst fyrtio år.

I 34 kap. 8 § och 35 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen finns regler om sekretess i det allmännas brottsförebyggande och brottsbeivrande verksamhet till skydd för uppgifter om enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden. Sekretess gäller om det inte står klart att uppgifterna kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men. Sekretessen enligt 35 kap. 1 § första stycket gäller inte om annat följer av 2, 6 eller 7 § i samma kapitel. Förekommer uppgifterna i en allmän handling gäller sekretessen enligt de nämnda bestämmelserna i högst sjuttio år.

Handlingar i en pågående förundersökning om allvarliga brott, som inte är inkomna till polismyndigheten, är att betrakta som arbetsmaterial och inte som allmänna handlingar. En handling som framställs av polisen inom ramen för en förundersökning blir allmän när handlingen expedieras, t.ex. genom att den överlämnas till Åklagarmyndigheten. Om handlingen inte expedieras blir den allmän när förundersökningsprotokollet färdigställts eller när förundersökningen avslutas eller läggs ned. Det är alltså när någon av dessa förutsättningar har uppfyllts som sekretesstiden börjar att löpa – fyrtio år till skydd för brottsförebyggande och brottsbeivrande verksamhet respektive sjuttio år till skydd för den enskilde.

Enligt regeringens bedömning är en sekretesstid om fyrtio år till skydd för brottsbeivrande verksamhet tillräcklig i de allra flesta fall. Det är också viktigt att allmänna handlingar inom en överskådlig tid blir offentliga för att garantera medborgarna insyn i myndigheternas arbete. Under en pågående utredning är det de handlingar som expedierats och sådana handlingar som inkommit till polismyndigheten som blir allmänna. Det är således enligt regeringens mening svårt att för närvarande förutse om det finns ett reellt behov av att förlänga sekretesskyddet för sådana handlingar. I den mån det visar sig att de nuvarande bestämmelserna försvårar en effektiv brottsbekämpning bör bestämmelserna bli föremål för utvärdering i framtiden.

Vad gäller sekretessen till skydd för enskilda ger redan den idag gällande sjuttioåriga sekretesstiden stora möjligheter att skydda uppgifter om enskilds personliga förhållanden under den enskildes eller honom eller henne närståendes livstid. Det finns därför enligt regeringens mening inte heller skäl att förlänga denna sekretesstid.

Regeringen gör således i likhet med promemorian sammanfattningsvis bedömningen att några förändringar av bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen i nuläget inte bör ske.

Beslag

Bestämmelser om beslag finns i 27 kap. rättegångsbalken. Det kan finnas skäl att bevara egendom som har tagits i beslag i bevissyfte även sedan utredningen har lagts ned eller en dom har meddelats. Det sistnämnda

gäller främst sådant material som med ny teknik i framtiden kan tillföra en utredning viktig information. Prop. 2009/10:50

Regeringen har den 7 maj 2009 beslutat att ge en särskild utredare i uppdrag att utreda hur förundersökningarnas kvalitet bäst kan säkerställas och överväga hur förfarandet i samband med ansökan om resning i brottmål bör vara utformat (dir. 2009:35). I uppdraget ingår bl.a. frågor om beslag som görs i bevissyfte. Uppdraget ska i bl.a. den del som avser beslag som görs i bevissyfte redovisas senast den 31 december 2010. Mot bakgrund härav saknas enligt regeringens mening skäl att i detta lagstiftningsärende överväga behovet av ändringar av beslagsbestämmelserna.

6.3 Könstympling av barn

Regeringens förslag: Utgångspunkten för beräkning av preskriptionstid för könstympling som begås mot barn förändras på så sätt att preskriptionstiden börjar löpa först den dag barnet fyller eller skulle ha fyllt 18 år. Detsamma gäller försök till könstympling som begås mot barn.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. *Teologiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* har dock avstyrkt förslaget eftersom det innebär en uppluckring av principen om att brott med samma straffvärde ska ha samma preskriptionstid. *Göteborgs tingsrätt* har ifrågasatt förslaget och anfört att om preskriptionstiden vid könstympling ska börja löpa först när målsäganden fyller 18 år, bör det övervägas att införa samma reglering även vid andra svåra brott som riktas mot barn, eftersom samma argument kan anföras även såvitt gäller andra brott. *Socialstyrelsen* har tillstyrkt förslaget men anser att även preskriptionstiden för misshandel och grov misshandel mot barn ska börja löpa först när barnet fyllt 18 år. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* har tillstyrkt förslaget men anser att det är långtgående att inkludera försöksbrott.

Skälen för regeringens förslag: Könstympling som utförs på barn är ett allvarligt brott som är starkt integritetskränkande. Det utförs eller sanktioneras ofta av en närstående till barnet och leder många gånger till livsvariga fysiska och psykiska skador. Straffskalorna för brott mot lagen med förbud mot könstympling av kvinnor är förhållandevis stränga (jfr avsnitt 4.2).

Det finns flera omständigheter som talar för att många fall av könstympling upptäcks först sedan en viss tid förflutit efter gärningen. Många av de flickor som könstympas inser sannolikt inte att ingreppet är olagligt. Först när barnet har uppnått en viss ålder och mognad kan det förväntas förstå innebörden av könstympling. Barnets möjligheter att förstå att det blivit utsatt för ett brott begränsas inte bara av dess ålder och mognad utan också av att det ofta befinner sig i en omgivning där könstympling betraktas som legitimt. De flickor som könstympas står ofta i en beroendeställning till den eller dem som utför eller sanktionerar

gärningen. Att ingreppet i många fall utförts, eller sanktionerats, av nära anhöriga till barnet minskar sannolikt också barnets vilja och förmåga att anmäla brottet. Av naturliga skäl uppmärksammas inte heller de fysiska skador som könsstympning ger upphov till av personer i barnets omgivning. Det krävs i princip en gynekologisk undersökning för att skadan ska upptäckas. De flesta flickor undersöks inte gynekologiskt förrän tidigast i tonåren. Många kvinnor genomgår en sådan undersökning först i vuxen ålder. Att könsstympning är fysiskt påvisbar saknar alltså i de flesta fall betydelse för att brottet ska uppmärksammas av utomstående. I likhet med vad som anförts i promemorian anser regeringen att en utvidgad preskriptionstid skulle öka möjligheterna att lagföra könsstympning.

Mot att utvidga preskriptionstiderna talar, som *Teologiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* påpekat, att principen om ett samband mellan brottets svårhet och preskriptionstidens längd frångås. I det lagstiftningsarbete som låg till grund för den första utvidgningen av preskriptionstiden vid sexualbrott mot barn anmärkte Lagrådet bl.a. att det finns andra brott än sexualbrott som riktar sig mot barn och som i praktiken ofta inte blir kända förrän barnet nått en ålder då det självt kan göra en anmälan om brottet, t.ex. barnmisshandel eller när föräldrar förskingrar ett barns förmögenhet (prop. 1994/95:2, bilaga 6). Lagrådet ansåg att en farlig väg skulle beträdas om man luckrade upp principen om att brott med samma straffvärde ska ha samma preskriptionstid. Det fanns, enligt Lagrådet, en risk att helheten skulle gå förlorad om olika särintressen kräver förlängda preskriptionstider för brott av skilda slag. De synpunkter *Göteborgs tingsrätt* har framfört ligger i linje med detta resonemang.

Lagstiftaren har dock, som nämnts, vid ett par tillfällen funnit att det förelegat starka sakliga skäl att frångå den nämnda principen. Regeringen anser att könsstympning av barn, liksom sexualbrott mot barn, intar en särställning. I de fall brottet bedöms som grovt är preskriptionstiden femton år, annars är den tio år. Den nuvarande tioåriga preskriptionstiden innebär att brottet i många fall kommer att vara preskriberat när flickan är vuxen. För att brott mot lagen med förbud mot könsstympning av kvinnor ska kunna lagföras effektivt krävs att brotten kommer till åklagarens kännedom innan de preskriberas. Hittills har endast ett fåtal fall lett till åtal men det är rimligt att anta att det finns ett större mörkertal. Socialstyrelsen har under senare år arbetat med att förebygga kvinnlig könsstympning bland annat genom informations- och utbildningsinsatser till olika yrkesgrupper och berörda folkgrupper. Allteftersom frågor kring könsstympning uppmärksammas i Sverige kommer förhoppningsvis benägenheten att anmäla brott att öka.

Enligt regeringens mening finns det mot denna bakgrund skäl att utvidga preskriptionstiden för könsstympning i de fall brottet begås mot barn. Det är inte rimligt att preskriptionstiden löper under en period när det utsatta barnet inte har tillräcklig förmåga, insikt eller förutsättningar att påtala att hon utsatts för ett brott. Regeringen föreslår därför att preskriptionstiden, på motsvarande sätt som vid vissa sexualbrott mot barn, ska börja löpa först när barnet fyller eller skulle ha fyllt 18 år. Det är vidare i överensstämmelse med tankegångarna i Konventionen om barnets rättigheter, den s.k. barnkonventionen. Barnkonventionen har tillkommit för att stärka barns rättigheter i världen och har ratificerats av Sverige. Barnkonventionens artikel 24.3 ålägger staterna att vidta alla

effektiva och lämpliga åtgärder i syfte att avskaffa traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa. Med ”traditionella sedvänjor” avses i första hand könsstympning av flickor. Enligt konventionens artikel 1 är varje människa under 18 år barn om inte barnet har blivit myndigt tidigare enligt den lag som gäller för barnet.

Även försök, förberedelse och stämpling till samt underlåtenhet att avslöja könsstympning är straffbart enligt bestämmelserna i 2 § tredje stycket lagen med förbud mot könsstympning av kvinnor och 23 kap. brottsbalken. Som redogjorts för ovan har försöksbrotten samma straffmaximum och preskriptionstid som de fullbordade brotten. Enligt regeringens mening ska, som föreslagits i promemorian, en förändrad utgångspunkt för beräkning av preskriptionstid också omfatta försök till könsstympning av barn. För förberedelse och stämpling till samt underlåtenhet att avslöja könsstympning får dock straffet inte sättas lika högt som för fullbordat brott. Mot bakgrund härav och den restriktiva hållning som enligt regeringens mening bör gälla i fråga om att utsträcka preskriptionstiderna saknas tillräckliga skäl att föreslå ändrade bestämmelser beträffande förberedelse, stämpling och underlåtenhet att avslöja brott.

Socialstyrelsen har anfört att även preskriptionstiden för misshandel och grov misshandel mot barn ska börja löpa först när barnet fyllt 18 år. De argument som talar för en särreglering av könsstympning av barn och sexualbrott mot barn gör sig dock, enligt regeringens mening, inte på samma sätt gällande beträffande denna typ av brott mot barn. Framför allt finns det i dessa fall större möjligheter för utomstående att uppmärksamma brottet i anslutning till att det begås. Någon förändring av preskriptionstiden för dessa brott bör därför inte göras. I sammanhanget kan nämnas att 2005 års barnpornografiutredning (SOU 2007:54) har föreslagit att preskriptionstiden för vissa fall av barnpornografibrott ska räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 18 år. Betänkandet har remissbehandlats och är under beredning i Regeringskansliet.

7 Ikraftträdande m.m.

Regeringens förslag: Lagändringarna träder i kraft den 1 juli 2010.

– De nya bestämmelserna i 35 kap. 2 § och 4 § andra stycket brottsbalken ska gälla även för brott som vid lagens ikraftträdande ännu inte har preskriberats.

Promemorians förslag och bedömning överensstämmer med regeringens när det gäller att bestämmelsen i 35 kap. 4 § andra stycket brottsbalken om en förändrad utgångspunkt för beräkning av preskriptionstid vid könsstympning av barn ska gälla också för brott som vid lagens ikraftträdande ännu inte har preskriberats. Däremot görs i promemorian bedömningen att förslaget till avskaffande av preskription för vissa allvarliga brott i 35 kap. 2 § brottsbalken endast bör gälla för gärningar som begås efter ikraftträdandet.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna har tillstyrkt eller lämnat promemorians förslag utan erinran. *Hovrätten för Västra*

Sverige, Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt och Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet har instämt i promemorians bedömning såvitt avser folkmord, folkrättsbrott, mord, dråp och terroristbrott. Vad gäller frågan om könsstympning av barn har dessa remissinstanser konstaterat att förslaget utgör ett avsteg från en i svensk rättstradition under lång tid och vid återkommande tillfällen bekräftad, väl motiverad och principiellt grundad motvilja mot retroaktiv lagstiftning. De har därför avstyrkt förslaget. *Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen och Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* har anfört att samtliga föreslagna ändringar beträffande preskription bör omfatta alla ännu inte preskriberade brott.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Ikraftträdande

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2010.

Övergångsbestämmelser – preskription

Legalitetsprincipen kan, för straffrättens del, sammanfattas dels i ett förbud mot analog straffbudstillämpning, dels ett förbud mot retroaktiv strafflagstillämpning. Nämda princip kommer till uttryck i bl.a. 1 kap. 1 § brottsbalken, 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken (BrP), artikel 7 i Europeiska konventionen d. 4 nov. 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna och 2 kap. 10 § regeringsformen. Samtliga dessa bestämmelser gäller emellertid straff. Att preskriptionstiden för en gärning ändras påverkar inte straffet som sådant, endast möjligheten att döma ut påföljd. Inget av de nämnda regelverken hindrar således att nya bestämmelser om preskription görs tillämpliga på brott som begås innan de nya bestämmelserna trätt i kraft, under förutsättning att brottet inte redan preskriberats enligt tidigare bestämmelser. Det är således enligt gällande rätt möjligt att besluta att nya bestämmelser om preskription även ska gälla för redan begångna men inte preskriberade brott. Huvudregeln är dock enligt 12 § BrP att ändrade regler om preskription inte ska gälla för brott som begåtts innan de nya reglerna trätt i kraft. Eftersom 2 kap. 10 § regeringsformen inte anses skydda 12 § BrP är det dock möjligt att ändra regeln genom vanlig lag.

Preskriptionsbestämmelser i brottsbalken har tidigare getts retroaktiv verkan i två fall som avsåg vissa sexualbrott mot barn (prop. 1994/95:2 och 2004/05:45). Internationella straffrättsutredningen har också föreslagit att bestämmelsen om undantag från preskription avseende brotten i den föreslagna lagen om internationella brott ska gälla även för brott som begåtts innan lagen trätt i kraft, förutsatt att de inte preskriberats enligt äldre bestämmelser. Några remissinstanser har kritiserat utredningens förslag i denna del och främst anfört att det skulle innebära ett avsteg från en i svensk rättstradition sedan lång tid uppehållen princip.

Enligt regeringens uppfattning bör möjligheten att göra avsteg från huvudregeln i 12 § BrP tillämpas med återhållsamhet. För att frångå den bör det finnas goda skäl.

De föreslagna undantagen från preskription gäller mord, dråp, grovt folkrättsbrott, folkmord och terroristbrott som begås genom mord eller dråp. Förslaget avser således vissa internationella brott samt allvarliga brott som innefattar eller kan innefatta uppsåtligt dödligt våld och för vilka finns starka allmänna respektive enskilda intressen av att lagföring kan ske. De skäl som talar för att brotten bör undantas från preskription talar enligt regeringens mening också för att ändringarna ska gälla även för redan begångna gärningar. Därutöver är det angeläget att Sverige anpassar sin lagstiftning till Romstadgan. Om preskription inte avskaffas för redan begångna folkmord och grova folkrättsbrott kan dessa preskriberas tidigare enligt svensk rätt än enligt Romstadgan, som trädde i kraft den 1 juli 2002. Enligt regeringens uppfattning väger ovan nämnda skäl sammantaget så tungt att, i likhet med vad *Åklagarmyndigheten*, *Rikspolisstyrelsen* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* har anfört, huvudregeln i 12 § BrP kan frångås beträffande bestämmelsen om avskaffande av preskription för vissa allvarliga brott.

Såvitt gäller en förändrad utgångspunkt för beräkning av preskriptionstid för könsstympning av barn har, som ovan nämnts, motsvarande bestämmelse avseende vissa sexualbrott mot barn getts retroaktiv tillämpning vid två tillfällen. Nuvarande preskriptionsbestämmelser skulle kunna medföra att vissa fall av könsstympning preskriberas innan målsäganden inser, eller förmår att påtala, att hon utsatts för ett brott. På motsvarande sätt som för de brott som undantas från preskription talar alltså de skäl, som motiverar att preskriptionstiden utvidgas för könsstympning som begås mot barn, också för att ändringen ska ges retroaktiv verkan.

Sammanfattningsvis anser därför regeringen att de skäl som kan anföras för en retroaktiv tillämpning beträffande de föreslagna ändringarna i denna del är så starka att de ska gälla även för brott som har begåtts före ikraftträdandet, förutsatt att brottet inte preskriberats enligt äldre bestämmelser.

Övergångsbestämmelser – spårregistret

Den föreslagna ändringen av gallringsfristen för vissa uppgifter i spårregistret kommer att vara tillämplig även på uppgifter som registrerats före ikraftträdandet. Det finns således inte behov av någon särskild övergångsbestämmelse i denna del.

8 Ekonomiska konsekvenser

Genom de föreslagna ändringarna avskaffas preskription för vissa allvarliga brott. Vidare förändras utgångspunkten för preskriptionstidens beräkning för brott mot lagen med förbud mot könsstympning av kvinnor i de fall brottet begås mot ett barn under 18 år. Slutligen ändras genom förslaget gallringsbestämmelserna avseende spårregistret på så sätt att

uppgifter i spårregistret som hänför sig till brottsutredningar som avser brott som nu föreslås undantas från preskription får sparas i sjuttio år i stället för som nu i trettio år.

Såvitt gäller förslagen om avskaffande av preskription för vissa allvarliga brott och förlängning av preskriptionstiden för könsstympning av barn föreslås dessa få retroaktiv verkan. De ekonomiska konsekvenserna som förslagen kan komma att medföra för rättsväsendets myndigheter kan inte med säkerhet förutses, bl.a. därför att det inte är möjligt att beräkna exakt hur många fler fall jämfört med idag som årligen kan komma att bli föremål för utredning, åtal och dom med tillämpning av de nya reglerna. Det närmare utfallet av den nu föreslagna reformen kommer inte att kunna bedömas förrän den trätt i kraft och varit i kraft ett antal år. De föreslagna ändringarna torde emellertid endast beröra ett mycket begränsat antal fall per år. Regeringens bedömning är därför i nuläget att de kostnadsökningar som föranleds av ändringarna bör kunna finansieras inom ramen för befintliga resurser.

Inte heller den föreslagna ändringen i gallringsbestämmelserna för spårregistret torde föranleda sådana kostnadsökningar att de inte kan rymmas inom befintliga budgetramar.

9 Författningskommentar

9.1 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

35 kap.

2 §

Bestämmelserna i detta kapitel om bortfallande av påföljd gäller inte för

1. mord eller dråp enligt 3 kap. 1 eller 2 §,
2. folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § andra stycket,
3. folkmord enligt 1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord,
4. terroristbrott enligt 3 § 1 eller 2 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, eller
5. försök till brott som avses i 1, 3 eller 4.

Har någon begått brott som avses i första stycket innan han eller hon fyllt tjuugoett år, gäller dock bestämmelserna om bortfallande av påföljd i detta kapitel.

Paragrafen har behandlats i avsnitt 6.1.

Paragrafen är ny. I dess *första stycke* anges vissa allvarliga brott som undantas från preskription. Av bestämmelsen följer att de uppräknade brotten inte blir föremål för åtalspreskription, påföljdspreskription eller absolut preskription.

De brott som omfattas anges i punkterna 1–4. I punkterna 1 och 4 undantas mord, dråp och terroristbrott som begås genom mord eller dråp. Andra former av terroristbrott än de som begås genom mord eller dråp omfattas av bestämmelserna om preskription. I punkterna 2 och 3 undantas grovt folkrättsbrott och folkmord.

Även försök till mord, dråp, folkmord och terroristbrott som begås genom mord eller dråp undantas enligt punkten 5 från preskription. Försök

till folkrättsbrott är inte straffbart. Även medverkan till brotten i punkterna 1–5 är undantagen från preskription.

Av *andra stycket* följer att bestämmelserna om bortfallande av påföljd i kapitlet även fortsättningsvis ska tillämpas för brott som någon begått innan han eller hon fyllt 21 år. Härigenom klargörs att ett brott som någon begått före 21 års ålder alltid kan preskriberas.

4 §

De i 1 § bestämda tiderna ska räknas från den dag brottet begicks. Om det förutsetts att en viss verkan av handlingen ska ha inträtt innan en påföljd får dömas ut, ska tiden räknas från den dag då sådan verkan inträdde.

Vid brott som avses i 6 kap. 4–6 §§ och 8 § tredje stycket eller försök till sådana brott ska de i 1 § bestämda tiderna räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt arton år. Detsamma ska gälla vid brott som avses i 6 kap. 1–3 och 12 §§ samt i 2 § lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor eller försök till sådana brott om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år.

Vid bokföringsbrott som inte är ringa ska tiden räknas från den dag då den bokföringsskyldige har försatts i konkurs, fått eller erbjudit ackord eller inställt sina betalningar, om detta skett inom fem år från brottet. Om den bokföringsskyldige inom fem år från brottet blivit föremål för skatte- eller taxeringsrevision, ska tiden räknas från den dag då revisionen beslutades.

Ändringen har behandlats i avsnitt 6.3.

I paragrafen finns bestämmelser om från vilken dag tiden för preskription ska räknas. Genom ett tillägg i *andra styckets andra mening* har preskriptionstiden förlängts beträffande brott mot lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor, i de fall brottet begås mot barn. Ändringen innebär att preskriptionstiden för denna typ av brott ska räknas från den dag barnet fyller eller skulle ha fyllt 18 år. Den ändrade utgångspunkten för preskriptionstidens beräkning omfattar också försöksbrott. Dessutom har språkliga ändringar gjorts i paragrafen.

Övergångsbestämmelser till 35 kap. 2 § och 4 § andra stycket

Av en särskild övergångsbestämmelse framgår att bestämmelserna i 35 kap. 2 § och 4 § andra stycket ska tillämpas även på brott som har begåtts före ikraftträdandet, om inte möjligheten att döma till påföljd har bortfallit enligt äldre bestämmelser.

9.2 Förslaget till lag om ändring i polisdatalagen (1998:622)

27 §

Uppgifter i DNA-registret ska gallras senast när uppgifterna om den registrerade gallras ur belastningsregistret enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.

Uppgifter i utredningsregistret ska gallras senast när uppgifterna om den registrerade får föras in i DNA-registret eller när förundersökning eller åtal läggs ned, åtal ogillas, åtal bifalls men påföljden bestäms till enbart böter eller när den registrerade godkänt ett strafföreläggande som avser enbart böter.

Uppgifter i spårregistret ska gallras senast trettio år efter registreringen. Sådana uppgifter ska dock gallras senast sjuttio år efter registreringen om uppgifterna hänför sig till utredningar om

1. mord eller dråp enligt 3 kap. 1 eller 2 § brottsbalken,
2. folkrättsbrott enligt 22 kap. 6 § andra stycket brottsbalken,
3. folk mord enligt 1 § lagen (1964:169) om straff för folk mord,
4. terroristbrott enligt 3 § 1 eller 2 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, eller
5. försök till brott som avses i 1, 3 eller 4.

Ändringarna har behandlats i avsnitt 6.2.

I paragrafen regleras när uppgifter ska gallras ur DNA-registret, utredningsregistret och spårregistret. *Tredje stycket* har ändrats genom att uppgifter som rör spår från utredningar om brott som undantas från preskription ska kunna sparas under en längre tid än vad som gäller enligt nuvarande ordning. Sådana uppgifter ska gallras ur spårregistret senast efter sjuttio år. Övriga uppgifter ska alljämt gallras ur spårregistret senast efter trettio år. Dessutom har språkliga ändringar gjorts i paragrafen.

Sammanfattning av departementspromemorian Preskription vid allvarliga brott (Ds 2007:1)

Prop. 2009/10:50
Bilaga 1

Bakgrund

De straffrättsliga preskriptionsreglerna i Sverige innebär att alla brott preskriberas förr eller senare. Den längsta preskriptionstiden är tjugofem år och gäller för de brott som har livstids fängelse i straffskalan. I flera andra europeiska länder preskriberas inte brott med livstids fängelse i straffskalan. I Tyskland preskriberas inte mord. Sverige har ratificerat Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen som trädde i kraft den 1 juli 2002. Genom stadgan inrättades Internationella brottmålsdomstolen som en permanent institution för lagföring av enskilda för folk-mord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Enligt artikel 29 i Romstadgan skall brott som omfattas av Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion inte preskriberas.

Polisens möjligheter att utreda gamla brott har förbättrats under senare årtionden genom nya tekniker, bl.a. DNA-tekniken, och förändrade arbetsmetoder.

Det är mot den bakgrunden som vi har haft i uppdrag att göra en översyn av de straffrättsliga preskriptionsbestämmelserna i vissa hänseenden. En beskrivning av uppdraget lämnas i kapitel 1.

Överväganden och förslag

Folkmord och allvarliga former av folkrättsbrott

Mot bakgrund av att Sverige har ratificerat Romstadgan lade Internationella straffrättsutredningen i november 2002 fram ett författningsförslag till en lag om internationella brott.⁴ Enligt lagförslaget skall folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser undantas från preskription. Brottet krigsförbrytelse föreslås ersätta folkrättsbrottet i brottsbalken. Förslaget bereds för närvarande i Justitiedepartementet.

De allra flesta europeiska länder torde redan ha anpassat sin lagstiftning till Romstadgan. Det är angeläget att också Sverige gör så. Enligt vårt förslag skall därför folkmord och folkrättsbrott, grovt brott, inte preskriberas. Vi föreslår inga förändringar rörande folkrättsbrott av normalgraden.

Skäl för och emot att utsträcka preskriptionstiden för allvarliga brott

De grundläggande motiven för preskription gäller fortfarande. Skälen för preskription blir dock svagare ju allvarligare brott som avses. Det kan vara svårt att utreda gamla brott eftersom bevisning försvinner och försämras med tiden. Kriminaltekniken har emellertid förbättrats kontinuerligt under senare årtionden. Denna utveckling kommer att fortsätta och

⁴ SOU 2002:98, *Internationella brott och svensk jurisdiktion*.

det är helt klart att modern kriminalteknik kommer att leda till att fler gamla brott klaras upp. Många spår som kan användas för att utreda brott – och därefter som bevis i en rättegång – är beständiga över mycket lång tid. Polisens möjligheter att ta DNA-prov samt att registrera dessa har också utvidgats. I de situationer där det finns övertygande bevisning om att en person gjort sig skyldig till ett allvarligt brott, exempelvis mord, finns det såväl ett allmänt som ett enskilt intresse av att preskription inte hindrar lagföring. I dessa fall bör den grova brottslingens intresse få vika för de argument som talar för en lagföring.

Hur skall preskriptionstiden utsträckas?

Sedan lång tid tillbaka är den längsta preskriptionstiden enligt svensk rätt tjugofem år. Vid de allra flesta brott får en så lång preskriptionstid anses tillräcklig. I andra europeiska länder finns exempel på en längsta preskriptionstid om trettio år. I enlighet med Sveriges åtaganden enligt Romstadgan skall preskription avskaffas – inte utsträckas – för de internationella brotten, dvs. folkmord och folkrättsbrott, grovt brott. Det är svårt att finna en väl avvägd längsta preskriptionstid. Det är en vedertagen uppfattning att det är stötande om den som gjort sig skyldig till ett mycket allvarligt brott skall kunna slippa undan lagföring. Vi föreslår att preskription avskaffas helt för de allra allvarligaste brotten.

Vilka brott bör undantas från preskription?

Livstids fängelse är det strängaste straffet i svensk rätt och det kan tyckas naturligt att undanta preskription för de brott som har livstids fängelse i straffskalan. Det är också denna modell som har valts i flera europeiska länder. I Sverige finns det emellertid närmare ett trettiotal brott som har livstids fängelse i straffskalan och det saknas skäl att förändra preskriptionstiderna för de flesta av dessa brott. Vi anser att utöver de internationella brotten, bör endast de brott som innefattar uppsåtligt dödligt våld undantas från preskription. Enligt gällande bestämmelser har dråp ett lägre straffmaximum och därmed en kortare preskriptionstid än mord. Mord och dråp är emellertid olika grader av samma brott – att uppsåtligt beröva annan livet. Vi har funnit att uppsåtligt dödligt våld bör vara ett kriterium för att ett brott inte skall preskriberas. Samma bestämmelser om preskription bör därför gälla för mord och dråp.

Vårt förslag innebär således att mord, dråp, folkrättsbrott, grovt brott, folkmord samt terroristbrott som begås genom mord eller dråp inte skall preskriberas. Enligt vår mening finns det inte tillräckliga skäl för att utsträcka preskriptionstiden för våldtäkt, rån och andra våldsbrott.

Försök, förberedelse och stämpling till brott m.m.

Det kan finnas skäl att bedöma ett försök till brott som lika allvarligt som ett fullbordat brott. Därför har försöksbrotten samma straffmaximum som fullbordade brott. Eftersom samma högsta straff kan följa på brotten är preskriptionstiden densamma för försöksbrott som för fullbordat brott. Denna ordning bör bibehållas. Enligt vårt förslag skall försök till mord,

dråp, folkmord samt terroristbrott som innefattar uppsåtligt dödande inte preskriberas. Försök till folkrättsbrott är inte straffbart.

Eftersom straffet för förberedelse och stämpling skall sättas under det högsta straff som gäller för det fullbordade brottet kan aldrig livstids fängelse följa på förberedelse eller stämpling. Följaktligen är den längsta preskriptionstiden för sådant brott femton år. Vi föreslår inte någon ändring i detta avseende.

Påföljdspreskription och s.k. absolut preskription

Samma skäl som talar för att vissa allvarliga brott skall undantas från åtalspreskription talar för att brotten även skall undantas från påföljds-preskription och s.k. absolut preskription. Mord, dråp, folkrättsbrott, grovt brott, folkmord samt terroristbrott som innefattar uppsåtligt dödande skall i konsekvens härmed även undantas från påföljds-preskription och s.k. absolut preskription.

Ungdomar

Ingen får dömas till livstids fängelse för brott som han eller hon har begått innan tjuogoett års ålder. Detta följer av 29 kap. 7 § andra stycket brottsbalken. Eftersom livstids fängelse således inte kan följa på brottet får 35 kap. 1 § 5 brottsbalken inte tillämpas. Den längsta preskriptionstiden för ett brott som någon begår före tjuogoett års ålder är alltså femton år. Även i fortsättningen bör gärningsmannens ålder vid gärningstillfället ha betydelse för preskriptionstidens längd. Det finns inte anledning att bestämma åldersgränsen till annat än tjuogoett år. De brott som begås av en person under tjuogoett år skall enligt vårt förslag inte undantas från preskription. Den längsta preskriptionstiden för ett brott som någon begår före tjuogoett års ålder skall även i fortsättningen vara femton år.

Absolut åtalsplikt

I vårt uppdrag har ingått att överväga om gällande bestämmelser om åtalsunderlåtelse är tillräckliga för att beakta de särskilda problem som kan uppkomma om preskription avskaffas för vissa brott.

Vi har kommit fram till att en utvidgning av åklagarnas möjligheter att besluta om åtalsunderlåtelse skulle motverka syftet med att vissa brott undantas från preskription. Syftet är nämligen att dessa brott skall utredas och att en gärningsman skall ställas till svars även om lång tid förflutit från brottet. Enligt bestämmelsen i 20 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken har åklagaren en möjlighet att underlåta att väcka åtal i de fall där det är uppenbart att det föreligger särskilda skäl mot att väcka åtal. I de fall där det finns omständigheter som gör att det får anses orimligt eller otillfredsställande att döma en person till ett föreskrivet straff, har domstolen möjlighet att beakta dessa enligt bestämmelserna om straffmätning och påföljdseftergift. Mot bakgrund härav har vi funnit att det inte finns skäl att ytterligare utvidga bestämmelserna om åtalsunderlåtelse även om preskriptionstiderna för vissa allvarliga brott avskaffas.

Vi bedömer att den nuvarande sekretesstiden om 40 år som gäller till skydd för brottsförebyggande och brottsbeivrande verksamhet enligt 5 kap. 1 § sekretesslagen, är tillräcklig även om vissa brott undantas från preskription. Det finns inte heller anledning att förändra bestämmelsen i 9 kap. 17 § sekretesslagen som avser att skydda enskildas intressen.

Bestämmelser i spårregister finns i polisdatalagen (1998:622). Spårregister får innehålla uppgifter om DNA-analyser som har gjorts under utredning av brott och som inte kan hänföras till en identifierbar person. Uppgifter i spårregister skall gallras senast 30 år efter registreringen. För att det brottsbeivrande arbetet skall kunna bedrivas så effektivt som möjligt är det viktigt att polisen har tillgång till spår så länge som någon kan ställas till ansvar för brott. Vi föreslår därför att fristen i spårregister skall förlängas beträffande sådana uppgifter som rör utredningar om mord, dråp, folkrättsbrott, grovt brott, folkmord samt terroristbrott som begås genom mord eller dråp. Beträffande dessa uppgifter bör spårregister gallras senast efter 70 år.

Vi har vid våra kontakter med Rikspolisstyrelsen, olika polismyndigheter och Statens kriminaltekniska laboratorium fått påtalat för oss att bestämmelserna om beslag i brottmål inte fungerar tillfredställande. Vi har inte närmare granskat om det finns skäl att förändra nuvarande bestämmelser i 27 kap. rättegångsbalken för det fall att våra förslag genomförs. Vi hänvisar i denna fråga till en framställning av Rikspolisstyrelsen om att frågan bör utredas i särskild ordning.

Andra frågor

Det finns anledning att, så långt möjligt, behålla den nuvarande principen om ett samband mellan brottets straffvärde och preskriptionstidens längd. Enligt vår bedömning bör graderingen med fem olika preskriptionsfrister i 35 kap. 1 § brottsbalken behållas även om de allvarligaste brotten undantas från preskription.

Vi föreslår inga ändringar i bestämmelsen i 35 kap. 1 § brottsbalken som rör s.k. ideal brottskonkurrens.

Vi har inte heller funnit att det finns skäl att föreslå ändrade bestämmelser om preskription beträffande grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning.

Könsstympning av barn

Könsstympning är ett allvarligt brott som ofta leder till livsvariga fysiska och psykiska följder för den som utsätts för brottet. Det utgör vidare en allvarlig kränkning av flickors och kvinnors rätt till integritet, hälsa och sexualitet. Det är ovanligt att någon döms för könsstympning i Sverige. Det har såvitt vi vet hittills skett i endast två fall. I båda fallen väcktes åtal och hölls rättegångar under 2006. Könsstympning utförs oftast på initiativ av en närstående till flickan och sker vanligen då flickan är mellan fem och femton år gammal. Eftersom preskriptionstiden för könsstympning av normalgraden är tio år kan brottet preskriberas innan flick-

an blir myndig. Det finns flera omständigheter som talar för att många fall av könsstympning inte upptäcks förrän lång tid förflutit från det att gärningen begicks. För att brott mot lagen med förbud mot könsstympning av kvinnor skall kunna lagföras effektivt krävs att brotten kommer till åklagarens kännedom innan de preskriberas. Enligt vårt förslag skall preskriptionstiden vid könsstympning börja löpa först när målsäganden fyller eller skulle ha fyllt arton år. Det skall gälla även beträffande försök till könsstympning.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Vi bedömer att de föreslagna ändringarna kan träda i kraft den 1 juli 2008.

Om inte annat föreskrivs kommer förslagen till förändrade preskriptionsbestämmelser att bli tillämpliga endast för brott som begås efter det att ändringarna trätt i kraft. Detta följer av bestämmelsen i 12 § Lag (1964:163) om införande av brottsbalken (BrP).

Varken legalitetsprincipen, regeringsformen eller Europakonventionen förbjuder att nya bestämmelser om preskription görs tillämpliga för brott som begås innan de nya bestämmelserna träder i kraft, förutsatt att brotten inte redan preskriberats enligt tidigare bestämmelser. Preskriptionsbestämmelser i brottsbalken har tidigare givits retroaktiv verkan.

Internationella straffrättsutredningens förslag att även redan begångna brott skulle undantas från preskription kritiserades starkt av flera remissinstanser.

Det krävs enligt vår mening goda skäl för att frångå huvudregeln i 12 § BrP.

Vi har inte funnit några sådana skäl beträffande folkmord och folkrättsbrott, framförallt eftersom det inte förefaller finnas något framträdande reellt behov av en sådan bestämmelse. De brott som preskriberas enligt svensk rätt kan vidare lagföras vid den Internationella brottmålsdomstolen, förutsatt att brottet begåtts efter det att Romstadgan trätt i kraft.

Vad gäller mord och dråp finns det en risk för att brott som har begåtts före lagändringen och som kan klaras upp efter många år, kan komma att preskriberas inom den ordinarie preskriptionstiden. Särskilt kan det gälla gärningar som kommer att rubriceras som dråp, eftersom dessa preskriberas efter femton år. Det kommer troligen inte att röra sig om mer än ett ytterst fåtal fall. Eftersom det är fråga om allvarliga brott som innefattar uppsåtligt dödligt våld finns ett starkt allmänt intresse av att gärningsmannen skall lagföras. Detta skäl motiverar emellertid inte ensamt att huvudregeln frångås. Inte heller målsägandointressena väger så tungt att, det enligt vår uppfattning, finns skäl att avvika från huvudregeln som uttrycks i 12 § BrP.

Bestämmelsen om utgångspunkten för när preskriptionstid vid könsstympning skall börja löpa förs in i 35 kap. 4 § andra stycket brottsbalken. Motsvarande bestämmelse rörande sexualbrott mot barn har givits retroaktiv verkan vid två tillfällen. En retroaktiv tillämpning av den föreslagna lagändringen kommer att få betydelse för de flickor som könsstympats innan lagens ikraftträdande. Det är omöjligt att uppskatta hur

många fall det kan röra sig om, men här finns troligen ett stort mörkertal. Nuvarande bestämmelser medför sannolikt att vissa fall av könsstympning preskriberas innan målsäganden förmår att påtala att hon utsatts för brottet. Detta skäl i kombination med att motsvarande bestämmelser rörande sexualbrott mot barn tidigare givits retroaktiv verkan väger enligt vår uppfattning så tungt att det är motiverat att, med frångående av huvudregeln i 12 § BrP, förordna att bestämmelsen skall gälla även för gärningar som har begåtts före ikraftträdandet, förutsatt att brottet inte preskriberats enligt äldre bestämmelser.

Ekonomiska konsekvenser

Arbetsbördan för polis, åklagare och domstolar kommer i någon mån att öka. Det torde emellertid endast vara fråga om sådana ökade kostnader som bör kunna finansieras inom ramen för befintliga resurser.

1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken (1962:700)

Härigenom föreskrivs att 35 kap. 1 och 4 §§ brottsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

35 kap.

1 §

Påföljd må ej ådömas, med mindre den misstänkte häktats eller erhållit del av åtal för brottet inom

1. två år, om å brottet ej kan följa svårare straff än fängelse i ett år,
2. fem år, om svåraste straffet är högre men icke över fängelse i två år,
3. tio år, om svåraste straffet är högre men icke över fängelse i åtta år,
4. femton år, om svåraste straffet är fängelse på viss tid över åtta år,
5. tjugofem år, om fängelse på livstid kan följa å brottet.

Bestämmelserna om preskription i detta kapitel tillämpas inte på följande brott

1. mord, 3 kap. 1 § denna balk,
2. dråp, 3 kap. 2 § denna balk,
3. folkrättsbrott, 22 kap. 6 § andra stycket denna balk,
4. folkmord, 1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord,
5. terroristbrott, 2 § och 3 § 1 eller 2, lagen (2003:148) om straff för terroristbrott eller
6. försök till ett sådant brott som avses i 1, 2, 4 eller 5.

Har någon begått brott som avses i andra stycket innan han eller hon fyllt tjuogoett år skall vad som sägs i första stycket tillämpas.

Innefattar en handling flera brott, må utan hinder av vad nu sagts påföljd ådömas för alla brotten, så länge påföljd kan ådömas för något av dem.

4 §

De i 1 § bestämda tiderna skall räknas från den dag brottet begicks. Förutsätts för ådömande av påföljd att viss verkan av handlingen inträtt, skall tiden räknas från den dag då sådan verkan inträdde.

Vid brott som avses i 6 kap. 4–6 §§ och 8 § tredje stycket eller försök till sådana brott skall de i 1 § bestämda tiderna räknas från

Vid brott som avses i 6 kap. 4–6 §§ och 8 § tredje stycket eller försök till sådana brott skall de i 1 § bestämda tiderna räknas från

den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt arton år. Detsamma skall gälla vid brott som avses i 6 kap. 1–3 och 12 §§ eller försök till sådana brott om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år.

den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt arton år. Detsamma skall gälla vid brott som avses i 6 kap. 1–3 och 12 §§ *samt vid brott som avses i 2 § lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor* eller försök till sådana brott om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år.

Om vid bokföringsbrott, som ej är ringa, den bokföringsskyldige inom fem år från brottet har försatts i konkurs, fått eller erbjudit ackord eller inställt sina betalningar, skall tiden räknas från den dag då detta skedde. Om den bokföringsskyldige inom fem år från brottet blivit föremål för skatte- eller taxeringsrevision, skall tiden räknas från den dag då revisionen beslutades.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.
 2. Bestämmelsen i 35 kap. 4 § andra stycket tillämpas även på brott som har begåtts före ikraftträdandet om inte möjligheten att döma till påföljd har bortfallit dessförinnan enligt äldre bestämmelser.

2 Förslag till lag om ändring i polisdatalagen (1998:622)

Prop. 2009/10:50
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 27 § polisdatalagen skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

27 §

Uppgifter i DNA-registret skall gallras senast när uppgifterna om den registrerade gallras ur belastningsregistret enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.

Uppgifter i utredningsregistret skall gallras senast när uppgifterna om den registrerade får föras in i DNA-registret eller när förundersökning eller åtal läggs ned, åtal ogillas, åtal bifalls men påföljden bestäms till enbart böter eller när den registrerade godkänt ett strafföreläggande som avser enbart böter.

Uppgifter i spårregister som rör utredningar om

- 1. mord, 3 kap. 1 § brottsbalken,*
- 2. dråp, 3 kap. 2 § brottsbalken,*
- 3. folkrättsbrott, 22 kap. 6 § andra stycket brottsbalken,*
- 4. folkmord, 1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord,*
- 5. terroristbrott, 2 § och 3 § 1 eller 2, lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, eller*
- 6. försök till ett sådant brott som avses i 1, 2, 4 eller 5*

Uppgifter i spårregister skall gallras senast trettio år efter registreringen.

skall gallras senast sjuttio år efter registreringen. Övriga uppgifter i spårregister skall gallras senast trettio år efter registreringen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

Efter remiss har yttrande över promemorian avgetts av Riksdagens ombudsmän, Hovrätten för Västra Sverige, Stockholms tingsrätt, Lunds tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Statens kriminaltekniska laboratorium, Kriminalvården, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Rättsmedicinalverket, Migrationsverket, Datainspektionen, Socialstyrelsen, Barnombudsmannen, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet, Teologiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Jämställdhetsombudsmannen, Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund, Sveriges advokatsamfund, Riksföreningen Stoppa Kvinnlig Könsstympning, Sveriges Kvinnojourers Riksförbund och Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige.

Statskontoret, Myndigheten för skolutveckling, Landsorganisationen i Sverige och Tjänstemännens Centralorganisation har avstått från att lämna synpunkter.

Svar har inte inkommit från Kyrkostyrelsen, Rädda barnen, Barnens rätt i samhället, Svenska FN-förbundet, Svenska avdelningen av Internationella Juristkommissionen, Somaliska Riksförbundet i Sverige, Eritreanska Riksförbundet i Sverige, Brottsofferjourernas Riksförbund, Kriminellas revansch i samhället, Svenskt Näringsliv och Polisförbundet.

Sammanfattning av betänkandet Internationella brott och svensk jurisdiktion (SOU 2002:98)

Prop. 2009/10:50
Bilaga 4

I detta betänkande lägger vi fram förslag till en ny lag om internationella brott. I lagen införs särskilda för svensk rätt nya straffbestämmelser om folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Svensk domstol skall enligt förslaget vara behörig att döma för dessa brott oberoende av var eller av vem de har begåtts. Folkmord, brott mot mänskligheten och allvarliga krigsförbrytelser undantas också från reglerna om preskription.

Vi lägger vidare fram förslag till ny lydelse av 2 kap. BrB om svensk domstols domsrätt eller behörighet att döma i brottmål. Förslaget är ett resultat av en generell översyn av de svenska behörighetsreglerna och syftar främst till att göra dessa mer överskådliga och lättillämpade. Översynen har också föranlett förslag till ändringar i vissa andra författningar.

Straffansvar för internationella brott

Den 17 juli 1998 antogs Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen. Sedan 60 stater – däribland Sverige - hade ratificerat stadgan trädde den i kraft den 1 juli 2002. Genom stadgan inrättas Internationella brottmålsdomstolen som en permanent institution för lagföring av enskilda för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.

Mot bakgrund av Sveriges tillträde till Romstadgan har vi haft i uppdrag att se över den svenska straffrättsliga lagstiftningen när det gäller sådana internationella brott som enligt folkrätten skall föranleda individuellt straffrättsligt ansvar.

I Romstadgan finns straffbestämmelser och andra bestämmelser som gäller för den Internationella brottmålsdomstolens verksamhet. Stadgan innefattar inte något direkt krav på att de brott och de straffrättsliga principer som anges i stadgan skall införlivas i de fördragsslutande staternas nationella rättsordningar. Såsom framhålls i våra direktiv finns det emellertid ett starkt svenskt intresse av att svensk lagstiftning medger lagföring för allvarliga internationella brott på motsvarande sätt och i samma utsträckning som skall gälla enligt den internationella ordning som Sverige har verkat för. Vi föreslår därför att det med bestämmelserna i Romstadgan som främsta förebild införs en ny svensk lag om internationella brott. Genom lagen kommer enskilda personer att kunna dömas till ansvar för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Lagen sträcker sig dock i flera hänseenden längre än Romstadgan, bl.a. när det gäller ansvar för krigsförbrytelser i icke-internationella väpnade konflikter.

I Romstadgan finns, förutom brottsbeskrivningar, bl.a. en rad olika bestämmelser som samlats under rubriken ”Allmänna straffrättsliga principer”. De avser bl.a. frågor om i vilka gärningsformer brotten skall vara straffbara, om allmänna ansvarsförutsättningar och om ansvarsfrihetsgrunder. Bestämmelserna stämmer i huvudsak väl överens med motsvarande svenska regler. I vissa hänseenden finns dock avvikelser av större betydelse. Vi föreslår att svensk rätt i dessa fall anpassas efter vad som gäller för Internationella brottmålsdomstolen. Vi föreslår således bl.a. att

det skall införas särskilda bestämmelser om militära och andra förmäns ansvar för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Dessutom föreslår vi att folkmord, brott mot mänskligheten och allvarliga krigsförbrytelser skall undantas från reglerna om preskription.

Som en konsekvens av vårt förslag till en ny lag om internationella brott, föreslår vi att den nuvarande lagen (1964:169) om straff för folkmord och bestämmelsen i 22 kap. 6 § brottsbalken om folkrättsbrott upphävs.

Svensk straffrättslig domsrätt

Regler om domsrätt eller jurisdiktion finns i både internationell och nationell rätt. Medan folkrätten sätter gränser för hur långt en stat får sträcka sin jurisdiktion ankommer det på varje stat att i sin nationella lagstiftning bestämma hur långt denna möjlighet skall utnyttjas.

De centrala bestämmelserna om svensk straffrättslig domsrätt finns i 2 kap. BrB. Bestämmelserna har ändrats och kompletterats vid ett stort antal tillfällen och är numera tämligen svåröverskådliga. Dessutom har allt fler bestämmelser om domsrätt förts in också i specialstraffrättsliga lagar. De svenska bestämmelserna tillåter en mycket omfattande domsrätt över utomlands begångna brott. Formellt sträcker sig bestämmelserna i vissa hänseenden klart längre än vad det folkrättsliga regelsystemet tillåter. Av bl.a. detta skäl krävs som huvudregel att regeringen eller den regeringen bemyndigat meddelar ett beslut om åtalsförordnande innan åtal får väckas för utomlands begångna brott. Dessutom skall domstolarna iakttä vad som gäller om jurisdiktion enligt folkrätten.

Vårt uppdrag har varit att göra en systematisk översyn av bestämmelserna om svensk straffrättslig domsrätt i syfte att åstadkomma en samlad, överskådlig och lättillämpad reglering och samtidigt undersöka behovet av andra förändringar och förenklingar av systemet.

Vi föreslår att 2 kap. BrB får en helt ny lydelse. Reglerna i det nya kapitlet görs i möjligaste mån tillämpliga också i de fall som idag regleras i specialstraffrätten. De svenska behörighetsreglerna utformas med utgångspunkt från de anknytningsprinciper som enligt folkrätten kan grunda rätt till nationell domsrätt. De formella gränserna för behörigheten preciseras och snävas in. Systemet med krav på åtalsförordnande som huvudregel för utomlands begångna brott bibehålls. Ansvar för att meddela åtalsförordnande flyttas från regeringen till Riksåklagaren med möjlighet att i enskilda fall överlämna prövningen till regeringen. Regler om vad som skall beaktas vid beslut om åtalsförordnande införs.

I uppdraget har också ingått att särskilt se över den svenska lagstiftningen om straffrättslig domsrätt i fråga om internationella brott. I den delen föreslår vi att svensk domstol skall ha rätt att döma för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser med stöd av universalitetsprincipen, dvs. oberoende av var eller av vem som sådana brott begåtts. Detsamma skall gälla för bl.a. gärningar som utgör tortyr enligt FN:s tortyrkonvention från år 1984. Dessutom föreslås en särskild behörighetsbestämmelse för sådana brott som omfattas av en internationell straffrättslig överenskommelse som är bindande för Sverige. Om över-

enskommelsen innebär att Sverige måste pröva åtalsfrågan om den misstänkte inte utlämnas skall brottet också omfattas av svensk domsrätt.

Prop. 2009/10:50
Bilaga 4

Förslag till Lag (0000:000) om internationella brott

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Denna lag är tillämplig på brott som svensk domstol, enligt allmän folkrätt eller en överenskommelse med annan stat eller mellanfolklig organisation som är bindande för Sverige, är behörig att döma för även om gärningen saknar särskild anknytning till Sverige.

2 § Vid tillämpning av denna lag skall, inom de ramar som följer av svenska bestämmelser, de principer och den praxis som är vägledande för och har utvecklats inom den enligt Romstadgan den 17 juli 1998 inrättade Internationella brottmålsdomstolen särskilt beaktas.

2 kap. Folkmord

Allmän definition

1 § Med *folkmord* avses gärningar som anges i 2 § och som begås i syfte att helt eller delvis förinta en nationell, etnisk eller rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp som sådan och som antingen ingår som ett led i ett uppenbart mönster av liknande gärningar riktade mot folkgruppen eller som i sig är ägnade att medföra en sådan förintelse.

Straffbara gärningar

2 § För folkmord döms den som dödar en medlem av folkgruppen eller tillfogar en sådan person en svår kroppslig eller psykisk skada.

Detsamma gäller den som i annat fall

1. påtvingar medlemmar av folkgruppen levnadsvillkor som är ägnade att medföra att folkgruppen förintas helt eller delvis,
2. vidtar åtgärder i avsikt att förhindra att barn skall födas inom folkgruppen eller
3. genom olaga tvång för över barn från folkgruppen till en annan grupp.

Straff

3 § Straffet för folkmord är fängelse i lägst fyra och högst tio år eller på livstid.

Allmän definition

1 § Med *brott mot mänskligheten* avses gärningar som anges i 2 § och som ingår som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en grupp av civila.

Straffbara gärningar

2 § För brott mot mänskligheten döms den som dödar någon som ingår i gruppen eller som genom tortyr eller på annat sätt tillfogar en sådan person en svår kroppslig eller psykisk skada eller svårt lidande.

Detsamma gäller den som i annat fall

1. påtvingar personer som ingår i gruppen levnadsvillkor som är ägnade att medföra att gruppen förintas helt eller delvis (*förintelse*),

2. genom tvång eller allvarligt missbruk av beroende ställning hos någon som ingår i gruppen förorsakar att han eller hon kommer i tvångsarbete eller annat sådant tvångstillstånd (*förslavning*),

3. i strid med allmän folkrätt deporterar eller på annat sätt tvångsflyttar personer som ingår i gruppen från ett område där de lagligen uppehåller sig (*tvångsflyttning*),

4. i strid med allmän folkrätt frihetsberövar någon som ingår i gruppen (*olaga frihetsberövande*),

5. utsätter någon som ingår i gruppen för allvarligt sexuellt övergrepp genom våldtäkt, påtvingad prostitution, påtvingat havandeskap, påtvingad sterilisering eller annan motsvarande gärning (*sexuellt övergrepp*),

6. i samband med annat brott mot denna paragraf eller i strid med folkrätten berövar personer som ingår i gruppen grundläggande rättigheter på grund av politiska, rasmässiga, nationella, etniska, kulturella, religiösa, könsmässiga eller andra enligt allmän folkrätt otillåtna motiv (*diskriminering*),

7. för en stats eller politisk organisations räkning, eller med dess tillstånd, stöd eller samtycke, griper, fängslar eller för bort någon som ingår i gruppen i syfte att undandra honom eller henne rättsligt skydd under en längre tid eller, sedan ett frihetsberövande har skett, vägrar att erkänna frihetsberövandet eller lämna information om personens öde eller uppehållsort (*påtvingat försvinnande*) eller

8. inom ramen för och i syfte att upprätthålla en institutionaliserad ordning av systematiskt förtryck och dominans av en rasgrupp över en eller flera andra rasgrupper begår andra gärningar av liknande slag (*apartheid*).

Straff

3 § Straffet för brott mot mänskligheten är fängelse i lägst fyra och högst tio år eller på livstid.

Allmän definition

1 § Med *krigsförbrytelser* avses gärningar som anges i 3-7 §§ och som ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation.

Skyddad person

2 § Med *skyddad person* avses den som såsom sårad, sjuk, skeppsbruten, krigsfånge, civil eller i annan egenskap åtnjuter särskilt skydd enligt 1949 års fyra Genèvekonventioner om skydd för krigets offer eller 1977 års första tilläggsprotokoll till dessa eller annars enligt allmän folkrätt i väpnad konflikt eller under ockupation.

Krigsförbrytelse mot person

3 § För krigsförbrytelse döms den som dödar en skyddad person eller som genom tortyr eller annan grym eller omänsklig behandling tillfogar en skyddad person en svår kroppslig eller psykisk skada eller svårt lidande.

Detsamma gäller den som i annat fall

1. utsätter en skyddad person för medicinsk behandling eller vetenskapliga experiment som inte sker i personens intresse och som innebär allvarlig fara för hans eller hennes liv eller hälsa,

2. i strid med allmän folkrätt deporterar eller på annat sätt tvångsflyttar en skyddad person från ett område där han eller hon lagligen uppehåller sig,

3. utsätter en skyddad person för allvarligt sexuellt övergrepp genom våldtäkt, sexuellt slaveri, påtvingad prostitution, påtvingat havandeskap, påtvingad sterilisering eller annan motsvarande gärning,

4. verkställer eller dömer ut ett straff mot en skyddad person utan att han eller hon först fått en rättvis rättegång inför en opartisk domstol,

5. genom förödmjukande eller nedsättande behandling kränker en skyddad persons personliga värdighet,

6. tar en skyddad person som gisslan,

7. dödar eller skadar en kombattant som är försatt ur stridbart skick eller

8. till de väpnade styrkorna tar ut eller i strid använder barn som inte fyllt femton år.

Vid internationell väpnad konflikt och under ockupation döms för krigsförbrytelse även den som

1. låter förflytta en del av egen civilbefolkning till ockuperat område,

2. tvingar en medborgare i stat som är motpart i konflikten att delta i stridshandling mot den egna staten,

3. tvingar en skyddad person att tjänstgöra i en fientlig makts väpnade styrkor eller

4. utan laga stöd frihetsberövar en skyddad person eller på ett oförsvarligt sätt dröjer med att sända hem en krigsfånge eller civil som lagligen berövats friheten.

Prop. 2009/10:50
Bilaga 5

Krigsförbrytelse mot egendom och civila rättigheter

4 § För krigsförbrytelse döms den som plundrar en stad eller plats eller, utan att detta är nödvändigt av militära skäl, i stor omfattning förstör, konfiskerar eller beslagtar annans egendom.

Vid internationell väpnad konflikt och under ockupation döms för krigsförbrytelse även den som helt eller i betydande omfattning förklarar motpartens medborgares civila rättigheter eller deras rätt att få dessa prövade i domstol för slutligt eller tillfälligt upphävida.

Krigsförbrytelse mot särskilt skyddade insatser eller kännetecken

5 § För krigsförbrytelse döms den som

1. riktar ett anfall mot personal, anläggningar, material, enheter eller fordon som deltar i en humanitär biståndsinsats eller i en fredsbevarande insats i överensstämmelse med principerna i Förenta nationernas stadga så länge som insatserna är berättigade till det skydd som tillkommer civila eller civil egendom enligt allmän folkrätt eller en överenskommelse med annan stat eller mellanfolklig organisation som är bindande för Sverige,

2. riktar ett anfall mot personal, byggnader, utrustning, medicinska enheter eller transporter som i överensstämmelse med folkrätten bär Röda korsets, Röda halvmånens eller någon annan av de av 1949 års fyra Genèvekonventioner och 1977 års första tilläggsprotokoll särskilt skyddade kännetecknen eller

3. missbrukar ett kännetecken som avses under 2 eller parlamentärflagga eller Förenta nationernas eller fiendens flagga eller militära be-teckningar och uniform på ett sätt som leder till att någon dör eller drabbas av allvarlig skada.

Krigsförbrytelse genom användning av förbjudna stridsmetoder

6 § För krigsförbrytelse döms den som

1. med användning av förrädiskt förfarande dödar eller sårar någon som tillhör motpartens väpnade styrkor,

2. beordrar eller hotar med att pardon inte kommer att ges,

3. använder en skyddad person för att genom hans eller hennes närvaro motverka att motparten går till angrepp mot vissa platser, områden eller väpnade styrkor,

4. riktar ett anfall mot ett militärt mål i medvetande om att anfallet också kommer att leda till att civila kommer att dödas eller skadas eller civil egendom förstöras i en omfattning som saknar proportion i förhållande till den konkreta och omedelbara övergripande militära fördel som kan förväntas,

5. riktar ett anfall mot en civilbefolkning som sådan eller enskilda civila som inte deltar i stridigheterna,

6. i avsikt att utnyttja utsvaltning av en civilbefolkning som stridsmedel berövar denna förnödenheter som är nödvändiga för dess överlevnad eller i strid med folkrätten förhindrar hjälpsändningar,

7. riktar ett anfall mot städer, byar, bostäder eller byggnader som inte försvaras och som inte utgör ett militärt mål eller

8. riktar ett anfall mot byggnader som är avsedda för religion, undervisning, konst, vetenskap eller välgörande ändamål, mot historiska minnesmärken, kulturegendom, sjukhus eller uppsamlingsplatser för sjuka och sårade eller mot annan civil egendom som inte utgör ett militärt mål.

Vid internationell väpnad konflikt döms för krigsförbrytelse även den som anfaller ett militärt mål i medvetande om att anfallet också kommer att leda till vidsträckta, långvariga och allvarliga skador på den naturliga miljön i en omfattning som saknar proportion i förhållande till den konkreta och omedelbara övergripande militära fördel som kan förväntas.

Krigsförbrytelse genom användning av förbjudna stridsmedel

7 § För krigsförbrytelse döms den som

1. använder gift eller giftiga vapen,
2. använder biologiska eller kemiska vapen eller
3. använder annat stridsmedel av sådan beskaffenhet som kan förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande eller som är urskillningslöst och vars användande står i strid med allmän folkrätt eller en överenskommelse med annan stat eller mellanfolklig organisation som är bindande för Sverige.

Straff

8 § Straffet för krigsförbrytelse är fängelse i högst sex år om brottet inte är att bedöma som grovt.

För grovt brott är straffet fängelse i lägst fyra och högst tio år eller på livstid. Vid bedömningen av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om brottet ingått som ett led i en plan eller politik eller som en del av en omfattande brottslighet av samma slag.

5 kap. Ansvar för förmän

Utvidgat gärningsmannaskap

1 § En militär eller civil förman skall anses som gärningsman om han eller hon underlåter att vidta de för honom eller henne möjliga åtgärder som är nödvändiga och skäligen för att förhindra folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse som begås av en underlydande som står under förmannens omedelbara lydning och kontroll.

Underlåtenhet att utöva kontroll

2 § En militär eller civil förman som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlåter att utöva särskild tillsyn över en underlydande som står under hans eller hennes omedelbara lydning och kontroll skall dömas för

underlåtenhet att utöva kontroll om den underlydande begår folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse som förmanen borde ha förutsett och har kunnat förhindra. Prop. 2009/10:50
Bilaga 5

Underlåtenhet att anmäla brott

3 § En militär eller civil förman som underlåter att för undersökning och lagföring anmäla skäligen misstanke om att en underlydande som står under hans eller hennes omedelbara lydning och kontroll har begått folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse skall dömas för *underlåtenhet att anmäla brott*.

Straff

4 § Straffet för underlåtenhet att utöva kontroll eller att anmäla brott är böter eller fängelse i högst ett år eller, om brottet är grovt, fängelse i högst fyra år.

6 kap. Övriga bestämmelser

Försök m.m.

1 § För försök, förberedelse eller stämpling till och underlåtenhet att avslöja folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse döms till ansvar enligt vad som sägs i 23 kap. brottsbalken.

Gemensamt straff

2 § Om en tilltalad döms för flera gärningar som innefattar folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelse gäller bestämmelserna i 26 kap. 2 § brottsbalken med den avvikelsen att fängelse på viss tid får överskrida det svåraste straffet med upp till tio år om gärningarna utgjort led i en brottslig verksamhet som varit särskilt noggrant planlagd eller bedrivits i stor omfattning och i vilken den tilltalade spelat en betydande roll.

Preskription

3 § Bestämmelserna om preskription i 35 kap. brottsbalken tillämpas inte på brott enligt denna lag för vilket högre straff än fängelse i sex år är föreskrivet.

Förverkande

4 § I fråga om förverkande tillämpas bestämmelserna i 36 kap. brottsbalken.

1. Denna lag träder i kraft ...

Prop. 2009/10:50

2. Bestämmelsen i 6 kap. 3 § tillämpas även för gärning som har begåtts före ikraftträdandet om påföljd inte bortfallit dessförinnan och gärningen skulle ha utgjort brott enligt denna lag om den begåtts efter ikraftträdandet.

Bilaga 5

Efter remiss har yttrande över betänkandet avgetts av Riksdagens ombudsmän (JO), Svea hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Stockholms tingsrätt, Malmö tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvårdsstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Migrationsverket, Försvarsmakten, Statens räddningsverk, Kustbevakningen, Försvarshögskolan, Svenska Röda Korset, Tullverket, Riksrevisionsverket, Uppsala universitet, Juridiska fakultetsnämnden, Riksantikvarieämbetet, Sjöfartsverket, Luftfartsverket, Sveriges Television AB, Amnesty International, Svenska avdelningen av Internationella Juristkommissionen, Sveriges domareförbund och Sveriges Advokatsamfund.

Riksåklagaren har överlämnat yttranden från Ekobrottsmyndigheten, åklagarmyndigheterna i Västerås, Linköping, Göteborg, Malmö och Umeå samt de internationella åklagarkamrarna i Stockholm, Sundsvall och Linköping.

Rädda Barnens riksförbund, Raoul Wallenberg-institutet, Svenska Freds- och skiljedomsföreningen, Svenska Helsingforskommittén för mänskliga rättigheter, Svenska FN-förbundet, Svenska Föreningen för Internationell Humanitär Rätt, Fonden för mänskliga rättigheter och Svenska Kvinnoförbundet för Fred och Frihet har avstått från att lämna synpunkter.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2009-10-14

Närvarande: F.d. regeringsrådet Rune Lavin samt justitieråden Ann-Christine Lindeblad och Ella Nyström.

Avskaffande av preskription för vissa allvarliga brott

Enligt en lagrådsremiss den 8 oktober 2009 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i polisdatalagen (1998:622).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunniga Charlotte Edvardsson.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

I remissen föreslås beträffande vuxna lagöverträdare att åtalspreskription, påföljdspreskription och absolut preskription avskaffas för vissa allvarliga brott samt försök till dessa brott. Vidare föreslås att uppgifter i spårregistret som hänför sig till sådan brottslighet ska gallras senast sjuttio år efter registreringen i stället för som idag trettio år. Remissen innehåller också ett förslag till förlängning av preskriptionstiden för könsstympning av barn, på så sätt att tiden börjar löpa först när barnet fyller eller skulle ha fyllt 18 år.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2010. Ändringarna i fråga om preskription och preskriptionstid föreslås gälla också för begångna brott som vid lagens ikraftträdande inte har preskriberats.

Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

Övergångsbestämmelse

Innebörden av den föreslagna övergångsbestämmelsen är att de nya bestämmelserna om preskription kommer att gälla även för ett brott som begåtts före ikraftträdandet, under förutsättning att brottet vid lagens ikraftträdande ännu inte preskriberats enligt äldre bestämmelser.

En grundläggande rättsstatlig princip är förbudet mot retroaktiv strafflagstiftning till en enskilds nackdel. Förbudet kommer till uttryck i 2 kap. 10 § regeringsformen. Nämnda grundlagsregel anses emellertid inte hindra att en straffrättslig preskriptionsbestämmelse ges retroaktiv verkan. Det kan dock konstateras att det under lång tid har ansetts som en allmän rättsprincip att retroaktiv förlängning av straffrättsliga preskriptionstider inte bör förekomma. Principen kommer till uttryck i 12 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken (BrP), där det föreskrivs att

påföljd inte får ådömas om straff skulle vara att anse som förfallet vid bedömning efter lag som gällde då brottet begicks. Regeln tar formellt sikte endast på förhållanden vid brottsbalkens införande men den är avsedd att tillämpas analogt också på senare lagändringar. Något hinder mot att i lag göra avsteg från regeln finns inte.

I remissen uttalas att det för att göra avsteg från huvudregeln i 12 § BrP bör krävas goda skäl och att möjligheten till avsteg bör tillämpas med återhållsamhet. Lagrådet konstaterar att den nu föreslagna övergångsbestämmelsen och tidigare införda bestämmelser med motsvarande innehåll innebär att det görs tämligen långtgående avsteg från huvudregeln, vilket naturligtvis är en diskutabel utveckling.

De föreslagna undantagen från preskription gäller dels vissa internationella brott, dels brott som innefattar eller kan innefatta uppsåtligt, dödligt våld. Beträffande de internationella brotten anförs i remissen att det är angeläget att Sverige anpassar sin lagstiftning till Romstadgan. Om preskription inte avskaffas för redan begångna folkmord och grova folkrättsbrott kan dessa med tillämpning av svensk rätt komma att preskriberas tidigare än enligt Romstadgan. När det gäller brotten som avser uppsåtligt dödande pekas i remissen på brottens allvar och de starka allmänna och enskilda intressena av att dessa brott lagförs.

Härutöver föreslås i remissen en förändrad utgångspunkt för beräkning av preskriptionstid för könsstympning av barn. Som skäl för att denna bestämmelse ges retroaktiv tillämpning anges i remissen att motsvarande bestämmelse avseende vissa sexualbrott mot barn vid två tillfällen har getts retroaktiv tillämpning. Vidare anförs att nuvarande preskriptionsbestämmelser skulle kunna medföra att fall av könsstympning preskriberas innan målsäganden inser eller förmår påtala att hon utsatts för ett brott.

De i remissen anförda skälen för den föreslagna övergångsbestämmelsen är av sådan natur att Lagrådet anser sig kunna acceptera dem, trots de betänkligheter av principiell art som förslaget ger upphov till.

Övrigt lagförslag

Lagrrådet lämnar förslaget utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 5 november 2009

Närvarande: Statsrådet Ask, ordförande, och statsråden Husmark Pehrsson, Larsson, Carlgren, Hägglund, Björklund, Carlsson, Littorin, Borg, Malmström, Sabuni, Krantz

Föredragande: statsrådet Ask

Regeringen beslutar proposition 2009/10:50 Avskaffande av preskription för vissa allvarliga brott